

Brne Karnarutić i Pavao Ritter Vitezović - usporedna analiza književnih djela o sigetskoj bitci

Hrlec, Lea

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:418676>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Lea Hrlec

Brne Karnarutić i Pavao Ritter Vitezović – usporedna analiza književnih djela o
Sigetskoj bitci
(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2020.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Lea Hrlec
2412995315010

Brne Karnarutić i Pavao Ritter Vitezović – usporedna analiza književnih djela o
Sigetskoj bitci

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost/Povijest – nastavnički smjer

Mentor: dr. Irvin Lukežić

Rijeka, srpanj 2020.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova Brne Karnarutić i Pavao Ritter Vitezović- usporedna analiza književnih djela o Sigetskoj bitci izradila samostalno pod mentorstvom dr. Irvina Lukežića.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Potpis

Lea Hrlec

SADRŽAJ

1. UVOD.....	4
2. KRATKI PREGLED KNJIŽEVNIH DJELA O OPSADI SIGETA.....	5
3. BRNE KARNARUTIĆ.....	8
3.1. VAZETJE SIGETA GRADA	9
3.1.1. POSVETA	11
3.1.2. INTERPRETACIJA.....	12
3.1.2.1. PRVI DIL.....	15
3.1.2.2. RUGI DIL.....	19
3.1.2.3. TREĆI DIL	22
3.1.2.4. ČETVRTI DIL.....	24
4. PAVAO RITTER VITEZOVIĆ.....	26
4.1. ODILJENJE SIGETSKO.....	30
4.1.1. INTERPRETACIJA.....	32
4.1.1.1. POSVETA.....	33
4.1.1.2. K ČTAVCU.....	34
4.1.1.3. PRVI DIL.....	36
4.1.1.4. DRUGI DIL.....	38
4.1.1.5. DIL TRETI.....	41
4.1.1.6. DIL ČETRTE – NADGROBNICE.....	43
5. ZAKLJUČAK.....	44
6. POPIS LITERATURE.....	53
7. PRILOZI.....	56
8. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI.....	60
9. NASLOV I KLJUČNE RIJEČI (NA ENGLJESKOM).....	60

1. UVOD

Tema je ovog diplomskog rada je Bitka za grad Siget koja se odvila 1566. godine. Radi se o stvarnom povijesnom događaju koji je kasnije književno obrađen na različite načine i kao dio različitih književnih poetika. Opsada Sigeta je jedna od najvažnijih tema hrvatske književnosti u razdoblju od šesnaestoga stoljeća do devetnaestoga stoljeća. Moj je cilj usporediti način na koji književnici različitih poetika gledaju na isti događaj. Ovaj rad se u početku trebao bazirati na *Vazetju Sigeta grada* Brne Karnarutića, *Odiljenju sigetskom* Pavla Rittera Vitezovića i *Opsadi Sigeta* Petra Zrinskog. Kako sam se upustila u istraživanje i krenula sustavno obrađivati temu, shvatila sam da je nemoguće u rad od trideset stranica smjestiti sva tri autora i njihova djela. To bi bilo moguće ako bi se svakoga ukratko spomenulo, ali ako se radu pristupi tako da se tema sustavno obrađuje od početka do kraja, nemoguće je obuhvatiti više od jednog autora, jednog razdoblja i jednog djela unutar trideset stranica (što je bio slučaj u završnom radu) ili dva autora, dva razdoblja i dva djela unutar pedesetak stranica kao što je slučaj u ovom diplomskom. Stoga sam odlučila kvalitetu uzeti kao prioritet nad kvantitetom i sustavno obradila samo Karnarutića i njegovo *Vazetje Sigeta grada* te Vitezovića i njegovo *Odiljenje sigetsko* opet s nadom da ću u budućim godinama imati priliku ovaj rad proširiti uključivši u njegov korpus i i Petra Zrinskog i njegovu *Opsidu*. Tema je vrlo izazovna i vrlo opširna. Svakako bi bilo dobro napraviti usporedbu pristupa tri različita autora koji pripadaju trima različitim poetikama i koji su pisali s različitim ciljevima i za različitu publiku, a onda njihov pristup kao književnika usporediti sa pristupom povjesničara. U završnom radu sam usporedila pristup povjesničara i književnika (konkretno Brne Karnarutića) istoj temi, ali u diplomskom sam se odlučila ipak za usporednu analizu dva književna djela bez povijesnog pristupa. Za ovaj rad imala sam, dakle, bazu u svom završnom radu kojega sam preoblikovala i znatno proširila. Nadam se u budućnosti napraviti usporedbu sva četiri različita pristupa opsadi Sigeta, a tko zna možda jednom zaokružiti sve književne ostvaraje iz područja hrvatske

književnosti u jednu veliku analizu.

Rad sam koncipirala tako da sam krenula od kratkog pregleda svih djela koja obrađuju tematiku opsade Sigeta, a zatim sam krenula na književnu adaptaciju koja je središnji dio ovog rada. Analizirala sam *Vazetje Sigeta grada* i *Odiljenje sigetsko*, a prije analize svakoga od tih djela napravila sam kratak osvrt na život Brne Karnarutića i malo duži osvrt na život Pavla Rittera Vitezovića. Tome nije tako iz razloga što smatram da je Vitezović bitniji za moj diplomski rad, nego jer sam htjela uključiti sve dijelove njegova života i osobe koje su utjecali na oblikovanje intelektualca koji je bio prilikom pisanja *Odiljenja*. Pažnju sam obratila na ideje, ciljeve, uzore, jezik, stih, pouke, poticaje, emocije, suptilne kritike i pohvale koje se nalaze u oba djela. Na kraju sam pobrojala glavne razlike koje sam našla između ta dva djela, ali i glavne sličnosti.

2. KRATKI PREGLED KNJIŽEVNIH DJELA O OPSADI SIGETA

Velik je broj narodnih pjesama i općenito epskih, ali i lirskih djela hrvatske književnosti (i ne samo hrvatske, nego i slovenske, mađarske, austrijske, bosanske i turske) napisan o junaštvu Nikole Zrinskog (hrvatskog Leonide)¹ i sigetskih branitelja prilikom opsade Sigeta. Djela o junačkom podvigu Nikole IV. Zrinskog pisana su na hrvatskom, latinskom, njemačkom i talijanskom jeziku.² Osim književnih djela, junaštvo Zrinskog bilo je jednim od glavnih motiva školskih drama u isusovačkim gimnazijama u osamnaestom stoljeću.³ Osim pjesama lik hrvatskog junaka Nikole IV. Zrinskog ovjekovječen je i u operi Ivana Zajca *Nikola Šubić Zrinski*.⁴ Tema je obrađena i u slikarstvu i kiparstvu. Što se lirskih

¹ Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 2

² Črnko Franjo: Nikola IV. Zrinski i opsada Sigeta (1566.), u: Nikola Zrinski. Branitelj sigeta grada, pretisak izdanja Antuna Šimčika iz 1931., Hrvatsko književno društvo Sv. Jeronima, Zagreb, 2016., str. 75

³ Črnko Franjo: Nikola IV. Zrinski i opsada Sigeta (1566.), u: Nikola Zrinski. Branitelj sigeta grada, pretisak izdanja Antuna Šimčika iz 1931., Hrvatsko književno društvo Sv. Jeronima, Zagreb, 2016., str. 75

⁴ Muzička tragedija u 3 čina

ostvaraja tiče, ima ih zaista mnogo. Mnogo je bilo usmenih pjesama pa je prva takva zapisana u Prekomurskoj pjesmarici.⁵ *Ban Miklouš Zrinski u Segetu gradu* bugarštica je napisana u Kotoru.⁶ Deseteračka pjesma *Mujo Ljubović pod Segetom* nalazi se pod brojem 61 u Erlangenskom rukopisu koji je napisan u Srijemu prije dvjesto godina. Izdana je 1925. godine od Srpske Akademije. Pjesma je nastala među muslimanima u Hercegovini.⁷ *Boj na Segetu* je najveća pjesma o opsadi Sigeta, a nalazi se u zbirci muslimanskih junačkih pjesama Koste Hörmanna. Zapisao ju je, kako se vjeruje, Miloš Kolić u Prozoru u Rami.⁸ Andrija Kačić Miošić napisao je deseteračku pjesmu *Pisma od bana Zrinovića i cara Sulimana trećega, koji obside Seget ungarški i pod njim umri na 1566.*⁹ Nepoznati kajkavski autor napisao je 1593. godine *Poemu o Sigetu i Žalosno vidim grlico.*¹⁰ Neke pjesme iz Hrvatske Krajine koje tematiziraju lik Zrinskog su *Tamnovanje bana Zrinjanina, Ban Zrinjanin i Begzada djevojka*, deseteračka pjesma *Kako Nikola ban Zrinski, silni vitez, osveti Radivoja, slugu svoga, pogubljena od Malkoča bega, i kako Malkoč na zapovijed carevu poginu.*¹¹ Spomenut ću ovdje i dvije poskočice koje se pjevaju u novljanskom kolu, a to su *Zrinski bane i djevojka od Dunaja* i *Zrinski bane i njegov konj.*¹² Nikola Zrinski je u svoju knjigu

⁵ Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 4

⁶ Črnko Franjo: Dodatak, u: Nikola Zrinski. Branitelj sigeta grada, pretisak izdanja Antuna Šimčika iz 1931., Hrvatsko književno društvo Sv. Jeronima, Zagreb, 2016., str. 41

⁷ Črnko Franjo: Dodatak, u: Nikola Zrinski. Branitelj sigeta grada, pretisak izdanja Antuna Šimčika iz 1931., Hrvatsko književno društvo Sv. Jeronima, Zagreb, 2016., str. 41

⁸ Črnko Franjo: Dodatak, u: Nikola Zrinski. Branitelj sigeta grada, pretisak izdanja Antuna Šimčika iz 1931., Hrvatsko književno društvo Sv. Jeronima, Zagreb, 2016., str. 41

⁹ Palameta Miroslav: Povijesni izvori za *Pismu od bana Zrinovića i cara Sulimana* Andrije Kačića Miošića, Nova Prisutnost, časopis za intelektualna i duhovna pitanja, vol. XII, no 2, 2014., str.206

¹⁰ Vila Hrvatica: Hrvatsko pjesništvo humanizma i renesanse, ALFA, Zagreb, 1998., str. 159 i 162

¹¹ Črnko Franjo: Dodatak, u: Nikola Zrinski. Branitelj sigeta grada, pretisak izdanja Antuna Šimčika iz 1931., Hrvatsko književno društvo Sv. Jeronima, Zagreb, 2016., str. 42

¹² Črnko Franjo: Dodatak, u: Nikola Zrinski. Branitelj sigeta grada, pretisak izdanja Antuna Šimčika iz 1931., Hrvatsko književno društvo Sv. Jeronima, Zagreb, 2016., str. 43

Adrianskog mora sirena uklopio spjev *Propast Sigeta*.¹³ Knjiga je napisana na mađarskom jeziku.

Junačku smrt Nikole Zrinskog tematiziraju i tri velika epa hrvatske književnosti. Prvi je *Vazetje Sigeta grada* Brne Karnarutića. Petar Zrinski objavljuje hrvatsku verziju *Adrianskog mora sirena* koju je na mađarskom jeziku napisao njegov brat Nikola. Treći veliki ep *Odiljenje sigetsko* piše Pavao Ritter Vitezović.

Svakako ne bi trebalo zaboraviti prvu knjigu o opsadi Sigeta, a radi se zapravo o zapisima jednog svjedoka, točnije komornika samog Zrinskog- Ferenc Črnka *Podsjeđanje i osvajanje Sigeta*. Njegov je rukopis preveden na latinski, talijanski i njemački.

Vladislav Menčetić napisao je pjesnički odgovor na djelo Petra Zrinskog u *Trublji slovinskoj*.¹⁴ Godine 1837. Mate Topalović piše dvanaesteračku pjesmu *Sigetu gradu*.¹⁵ Godine 1866. Velimir Gaj piše kratki spjev u tri dijela *Nikola Zrinski, sigetski junak*. Iste godine svoju epsku pjesmu *Junak sigetski* izdao je i Ivan Trnski. Godine 1871. izlazi pjesma *Mač Nikole Zrinskoga* autora Ivana Zahara, a koju je uglazbio Ivan Zajc. Godine 1878. objavio je Andrija Palmović pjesmu *Zora Veronika Zrinska*, a iduće godine svoj sonet *Pred slikom Nikole Zrinskog* objavljuje Ljudevit Varjačić.¹⁶ Josip Jelačić u svojoj četrnaestoj godini objavljuje pjesmu *Kralj Matija i Zrinović na onomu svijetu* na njemačkom jeziku.¹⁷ Dimitrija Demetar objavljuje *Epilog k svečanoj predstavi Kornerova*

¹³ Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 6

¹⁴ Palameta Miroslav: Povijesni izvori za *Pismu od bana Zrinovića i cara Sulimana* Andrije Kačića Miošića, Nova Prisutnost, časopis za intelektualna i duhovna pitanja, vol. XII, no 2, 2014., str.206

¹⁵ Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 13

¹⁶ Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 14

¹⁷ Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 15

Nikole Zrinskoga, a Ivan Kukuljević Sakcinski objavljuje dva djela, *Gradinu zrinjsku* i *Nikolu Zrinjskog*. Jovan Subotić piše *Zrinsku poputnicu*, Matija Ban Knez *Nikola Zrinski*, Petar Preradović *Nikoli Zrinjskomu*. Popis se nastavlja s Ivanom Trnskim i njegovim djelom *Nikola Zrinjski ili sigetsko junakovanje*. Vladislav Vežić piše *Sigetski junak Nikola Zrinjski*, a Đuro Klarić *Grof Nikola Šubić- Zrinjski, ban hrvatski, slavni junak sigetski*. Ivan Dežman se priključio autorima koji su obrađivali temu opsade Sigeta sa svojim djelom *Zrinjski*.¹⁸ Niz se nastavlja: Franjo Marković *U boj*, Ivan Despot *Nikoli Zrinjskomu*, Krsto Pavletić *Vjerne sluge*, Ante Tresić Pavičić *Rat sunca s mjesecom* i Krsto Špoljar *Nagrada od zlata*.¹⁹

3. BRNE KARNARUTIĆ

Brne Karnarutić je pjesnik podrijetlom iz Zadra. Rođen je između 1515. i 1520. godine.²⁰ Bio je plemićkog podrijetla i prvo je služio kao vojnik, točnije kao kapetan hrvatske konjičke čete što ga je dovelo u bliske susrete s Osmanlijama, a zatim se posvetio pravničkoj karijeri. Prije *Vazetja Sigeta grada* napisao je spjev *Izvarsita ljubav i napokon nemila i nesrićna smrt Pirama i Tižbe*. Pretpostavlja da je napisao još djela, ali ništa od toga nije sačuvano.²¹ Poema *Izvarsita ljubav i napokon nemila i nesrićna smrt Pirama i Tižbe* nastala je na predlošku jedne metamorfoze čiji je autor Ovidije, ali ipak se ne može poreći izvornost ove Karnarutićeve poeme koja se ne može povezati s talijanskim prepjevima Ovidija. Iz Ovidijeve metamorfoze Karnarutić je preuzeo samo fabulu koju je prenio u

¹⁸ Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 718

¹⁹ Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 719

²⁰ Franičević Marin: Povijest hrvatske renesansne književnosti, Zagreb, 1983., str. 521

²¹ Franičević Marin, Švelec Franjo, Bogišić Rafo: Knj. 3, Od renesanse do prosvjetiteljstva, u: Povijest hrvatske književnosti u sedam knjiga, LIBER MLADOST, Zagreb, str. 91

svoje vrijeme i njemu ga prilagodio.²² Književni se povjesničari nisu previše bavili ovom Karnarutićevom poemom. *Vazetje Sigeta grada* imalo je više sreće i postalo je predmet brojnih proučavanja, analiza i interpretacija.²³ Tome je svakako presudio odabir teme koja je bila aktualna ne samo tada, nego i kasnije pa je isticana autorova ljubav prema domovini, a ne toliko poetski ostvaraj.²⁴ Oba su djela tiskana nakon Karnarutićeve smrti 1573. godine.²⁵ Karnarutić je živio u vrijeme kada su Osmanlije opsjedali i Dalmaciju i sjeverne krajeve hrvatskih teritorija. Doživio je pad Ostrovice, borbu za Klis, Mohačku bitku pad Obrovca, Udbine, Jajca u Bosni i Hercegovini. Doživio je i junačku smrt Petra Kružića i pad Nadina. Sve je to pratilo veliko osiromašenje i iseljavanje stanovništva u sigurnije krajeve. Na kraju, doživio je i pad Sigeta.²⁶ Nije stoga čudno da ga se junačka smrt Nikole Šubića Zrinskog toliko duboko dojmila, jer je Karnarutić živio u Zadru, koji je još uvijek bio pod velikom ugrozom od Osmanlija, i koji su oni nekoliko puta poslije još pokušali osvojiti.

3.1. VAZETJE SIGETA GRADA

Vazetje Sigeta grada prvo je autorsko djelo koje obrađuje tematiku opsade Sigeta i junačkog podviga Nikole Šubića Zrinskog. Osim toga, radi se i o prvom hrvatskom spjevu koji tematizira događaj iz hrvatske povijesti.²⁷ Djelo je tiskano u Veneciji 1584. godine, a u sedamnaestome stoljeću tiskana su još dva izdanja, jedno u Veneciji 1639. godine s pohvalnom pjesmom franjevca Klementa Jančetića iz Ozlja i jedno u sjevernoj Hrvatskoj 1661. godine koje je priredio Petar

²² Franičević Marin, Švelec Franjo, Bogišić Rafo: Knj. 3, Od renesanse do prosvjetiteljstva, u: Povijest hrvatske književnosti u sedam knjiga, LIBER MLADOST, Zagreb, str. 92

²³ Franičević Marin, Švelec Franjo, Bogišić Rafo: Knj. 3, Od renesanse do prosvjetiteljstva, u: Povijest hrvatske književnosti u sedam knjiga, LIBER MLADOST, Zagreb, str. 93

²⁴ Franičević Marin: Čakavski pjesnici renesanse, Matica Hrvatska, Zagreb, 1969., str. 316

²⁵ Franičević Marin: Povijest hrvatske renesansne književnosti, Zagreb, 1983., str. 521

²⁶ Franičević Marin: Povijest hrvatske renesansne književnosti, Zagreb, 1983., str. 521

²⁷ Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 5

Fodroczy koji je intervenirao u čakavštinu Karnarutića što mu je bilo zamjereno. To je izdanje posvećeno Nikoli Zrinskom, prauuku sigetskog junaka Nikole Šubića Zrinskog i mađarskom pjesniku.²⁸ *Vazetje* je napisano između 1568. i 1572. godine i posvećeno je „*prisvitlom i uzvišenom gospodinu Jurju Zrinskom, momu gospodinu*“ koji je bio sin velikog sigetskog junaka Nikole Šubića Zrinskog.²⁹ Karnarutić je bio manirist, a manirizam se u hrvatskoj književnosti manifestira kao razdoblje koje se oslanja na renesansnu poetiku i njenu tradiciju, ali u kojem se već polako zapaža traganje za nekim novim pjesničkim izrazom i poticajem. Stoga je Karnarutićev spjev tipično djelo za razdoblje manirizma u kojem je nastalo. U *Vazetju* se osjeća težnja za novom orijentacijom po pitanju tematike, ali ipak je to još u začetku jer je vidljiva nedovoljna mogućnost i odlučnost da se ta novina poetski potpuno izrazi.³⁰ Djelo je temeljeno na zapisima svjedoka opsade Sigeta, Ferenc Črnka. Karnarutić se toliko oslanjao na Črnkovu kroniku da M. Šrepel piše da je *Vazetje Sigeta grada* zapravo kronika oplemenjena rimom.³¹ Kasnije ću u nekoliko navrata objasniti zašto ta tvrdnja ne stoji. Djelo je imalo velik uspjeh što govori i činjenica da je do devetnaestoga stoljeća doživjelo još dva tiskanja. Imalo je i veliku važnost u oblikovanju povijesnih podataka o čemu govori i činjenica da su se braća Nikola i Petar Zrinski poslužili upravo *Vazetjem* da bi rekonstruirali povijesni tijek opsade grada i smrt

²⁸ Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 5

²⁹ Franičević Marin: Povijest hrvatske renesansne književnosti, Zagreb, 1983., str. 523

³⁰ Kolumbić Nikica: Sigetska epopeja od manirizma do kasnog baroka u: Sigetska epopeja od Karnarutića do Vitezovića (1584-1684), Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija u povodu 400. obljetnice izdanja "Vazetja Sigeta grada" Brne Karnarutića (Venecija 1584) i 300.obljetnice izdanja "Odiljenja sogetskog" Pavla Vitezovića (Linz 1684), Zadar, 1986., str. 3

³¹ Kolumbić Nikica: Sigetska epopeja od manirizma do kasnog baroka u: Sigetska epopeja od Karnarutića do Vitezovića (1584-1684), Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija u povodu 400. obljetnice izdanja "Vazetja Sigeta grada" Brne Karnarutića (Venecija 1584) i 300.obljetnice izdanja "Odiljenja sogetskog" Pavla Vitezovića (Linz 1684), Zadar, 1986., str. 4

branitelja.³² Ono što je *Vazetje* toliko vinulo u visine je činjenica da je u prvom planu suvremenost, nacionalna povijest i nacionalna angažiranost u vremenima nacionalne ugroženosti i povijesna objektivnost postignuta oslanjanjem na Črnkove zapise.

3.1.1. POSVETA

Karnarutić je svoje djelo posvetio „*Prisvitlomu i uzvišenomu gospodinu Jurju Zrinskomu, momu gospodinu*“. On piše ovako:

„Uveličani gospodine Jurju, premda slavni neumrli glas bivšega gospodina Miklouša Zrinskoga, oca tvoje milosti, slove i sluti će do suda svita prohodeći od naroda do naroda bez svakoga pisanja slavom njegove milosti, ništa ne manje, naslidujući ja stope starih pisnikov, koji petjem svojim vazda navistevali jesu svitu hrabrosti poglavitih ljudi, odlučih ja ispuniti dug moj, ovim ako i prezrednim slogom svitu navistiti kolikogod izvarsite hrabrosti istoga gospodina oca milosti tvoje, a navlastito koju on učini v pogibil grada Sigeta. I prikažuju ti to malo muke moje na čast i poštenje tvojega gospostva moleći te da se dostojiš prijati ovi mao dar od mene sluge tvoga, koji tebi s velikim sarcem poklanjam, prikažuju i umiljeno priručam.

Tvoje milosti sluga, Brne Karnarutić Zadranin“³³

U svojoj se posveti Karnarutić s izrazitim poštovanjem obraća Jurju Zrinskom kojemu posvećuje svoje djelo. On je već tada bio svjestan veličine podviga kojeg je učinio Nikola Šubić Zrinski u Sigetu, pa zato i ističe da će on postati vječno slavan čak i bez pisanih djela, samo po usmenim pričama i predajama. Riječ o njemu i junačkoj obrani Sigeta, posljednje crte obrane

³² Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 5

³³ Karnarutić Brne: *Vazetje Sigeta grada*, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 3

kršćanstva pred Osmanlijama, prenosit će se zasigurno s koljena na koljeno. Nije mogao biti više u pravu.

Branko Vodnik zaključuje iz rečenice u kojoj Karnarutić piše o „*slavnom neumrlom glasu bivšega gospodina Miklouša Zrinskoga*“ da je on službovao kao kapetan u vojsci Nikole Zrinskog³⁴, što nije nemoguće ako se sjetimo da je Karnarutić imao vojničku karijeru, ali smatram da je malo vjerojatno. Moje je tumačenje da Karnarutić ovdje govori o Nikoli Zrinskom kao preminulom, a ne kao o bivšem zapovjedniku.

Smatra svojom dužnosti pa i dugom prema junaštvu Nikole Zrinskog ostaviti zapis o tom junačkom podvigu, pa stoga piše Jurju Zrinskom da će to učiniti svojim makar i neuređenim spjevom (*odlučih ja ispuniti dug moj, ovim ako i prezrednim slogom svitu navistiti*). Kako bi ispunio svoj dug, Karnarutić se oslonio na tradiciju starijih pjesnika, na tradiciju renesanse i naših renesansnih predstavnika, posebice Marulića i njegovu *Juditu*.³⁵

3.1.2. INTERPRETACIJA

Vazetje Sigeta grada sastoji se od četiri "dila", pjevanja. U ta se četiri dila Karnarutić ne udaljuje od povijesnog okvira događaja što je izravna posljedica oslanjanja na Črnkovu kroniku. Stoga *Vazetje Sigeta grada* pored drugih epova koji obrađuju istu tematiku djeluje kao čisto iznošenje činjenica. Karnarutić navodi samo istinite i konkretne činjenice relevantne za temu koju obrađuje. Udaljava se od takvih činjenica samo prilikom opisa sultana Sulejmana i njegove vojske.³⁶ Karnarutić se toliko oslanja na Črnkovu kroniku kako bi svoje djelo

³⁴ Franičević Marin: Povijest hrvatske renesansne književnosti, Zagreb, 1983., str. 531

³⁵ Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 5

³⁶ Kolumbić Nikica: Sigetska epopeja od manirizma do kasnog baroka u: Sigetska epopeja od Karnarutića do Vitezovića (1584-1684), Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija u povodu 400. obljetnice izdanja "Vazetja Sigeta grada" Brne Karnarutića (Venecija 1584) i 300.obljetnice izdanja "Odiljenja sigetskog" Pavla Vitezovića (Linz 1684), Zadar, 1986., str. 8

učinio što više povijesno vjerodostojnijim, što ne čudi kada se uzme u obzir da *Vazetje Sigeta grada* ima strogo definiranu patriotsku i obrambenu misiju.³⁷ Spjev je napisan dvostruko rimovanim dvanaestercem. U stihu nisu prisutna marulićevska ponavljanja kao što je to slučaj u *Smrti Pirama i Tižbe*. Po ritmičnosti Karnarutićev je stih najbliži Zoranićevu, radi se naime o tipičnom čakavskom dvanaestercu koji je često dosta tvrd.³⁸ Oslanjanje na Marulića, koje sam spomenula u prethodnom poglavlju, vidi se u stilu i u jeziku. Karnarutić preslaguje riječi kako bi postigao željenu rimu i broj slogova koji će odgovarati stihu kojim piše. Kolumbić kao primjer navodi riječi *zloć* umjesto *zloća* u stihu „*Sablje mu zuk zveča i njega sile zloć*“³⁹ i *toli* umjesto *tla* u stihu „*za timi kolove gvozdene do toli*“⁴⁰. Osim toga, koristi se i metaforikom koja je karakteristična za Marulića pa i neke tipične riječi koji je taj pjesnik koristio. Isti se utjecaj vidi i u stihu „*k sebi čini zvati pišac trikrat troj*“⁴¹ što znači devet kao što i kod Marulića „*tri krat troj divička okola*“ znači devet muza.⁴² Da svoj spjev Karnarutić gradi na osnovi koju je Marulić postavio svojom *Juditom* najviše pokazuje način kako autor opisuje sultanovu vojsku i sultana Sulejmana. U Karnarutićevu opisu ima zaista mnogo podudaranja sa Marulićevim opisom Holoferna i njegove vojske.

³⁷ Švelec Franjo: *Iz naše književne prošlosti (studije iz starije hrvatske književnosti)*, Književni krug, Split, 1990., 141

³⁸ Franičević Marin, Švelec Franjo, Bogišić Rafo: *Knj. 3, Od renesanse do prosvjetiteljstva*, u: *Povijest hrvatske književnosti u sedam knjiga*, LIBER MLADOST, Zagreb, str. 95

³⁹ Karnarutić Brne: *Vazetje Sigeta grada*, u: *Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu*, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 4

⁴⁰ Karnarutić Brne: *Vazetje Sigeta grada*, u: *Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu*, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 10

⁴¹ Karnarutić Brne: *Vazetje Sigeta grada*, u: *Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu*, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 13

⁴² Kolumbić Nikica: *Sigetska epopeja od manirizma do kasnog baroka u: Sigetska epopeja od Karnarutića do Vitezovića (1584-1684)*, Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija u povodu 400. obljetnice izdanja "Vazetja Sigeta grada" Brne Karnarutića (Venecija 1584) i 300.obljetnice izdanja "Odiljenja sigetskog" Pavla Vitezovića (Linz 1684), Zadar, 1986., str. 3

Kolumbić ističe da tome svakako pridonosi i činjenica da su se povijesne činjenice vezane za sultana Sulejmana i Holoferna, i opsade Sigeta i Betulije, već same po sebi poklapale.⁴³ Ipak se vidio odmak jer je u vrijeme renesanse kada je Marulić pisao svoju *Juditu*, koja je tipično renesansno djelo, postojala logička povezanost između dužine određenih dijelova i njihove važnosti. Slijedom toga bi, budući da se Karnarutić oslanjao na Marulića i njegovu *Juditu*, trebalo shvatiti kako je opis sultana i njegove vojske zapravo temeljni događaj u djelu. Međutim, to nije tako: opis sultana i vojske je za Karnarutića samo usputna karakterizacija sultana kojoj je cilj naglasiti njegovu veličinu i osvajačku moć.⁴⁴ Zašto je baš ovako Karnarutić napravio odmak od Marulića? Razlog je taj što je Karnarutić manirist, a Marulić renesansni autor. Upravo je razbijanje prostornog jedinstva nepostojanjem logičnog odnosa između dužine jednog dijela djela i njegove važnosti, jedno od obilježja manirizma. Osim toga, kod manirističkih autora pojedini dijelovi mogu djelovati samostalno i imati zasebnu funkciju unutar cijelog djela. Takav je opis sultana i njegove vojske.⁴⁵ Tim odstupanjem od Marulića, Karnarutić je dao svoj subjektivni prinos djelu i nikako ga se ne može nazvati samo imitatorom ili lošim pjesnikom. Još jedan odmak od Marulića i Zoranića vidi se u samom odabiru teme. Švelec ističe da se on ne inspirira biblijskim pričama, kao što se istima inspirirao Marulić za *Juditu* (ali ne samo nju, nego i *Historiju od Suzane* i

⁴³ Kolumbić Nikica: Sigetska epopeja od manirizma do kasnog baroka u: Sigetska epopeja od Karnarutića do Vitezovića (1584-1684), Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija u povodu 400. obljetnice izdanja "Vazetja Sigeta grada" Brne Karnarutića (Venecija 1584) i 300.obljetnice izdanja "Odiljenja sigetskog" Pavla Vitezovića (Linz 1684), Zadar, 1986., str. 4

⁴⁴ Kolumbić Nikica: Sigetska epopeja od manirizma do kasnog baroka u: Sigetska epopeja od Karnarutića do Vitezovića (1584-1684), Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija u povodu 400. obljetnice izdanja "Vazetja Sigeta grada" Brne Karnarutića (Venecija 1584) i 300.obljetnice izdanja "Odiljenja sigetskog" Pavla Vitezovića (Linz 1684), Zadar, 1986., str. 4

⁴⁵ Kolumbić Nikica: Sigetska epopeja od manirizma do kasnog baroka u: Sigetska epopeja od Karnarutića do Vitezovića (1584-1684), Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija u povodu 400. obljetnice izdanja "Vazetja Sigeta grada" Brne Karnarutića (Venecija 1584) i 300.obljetnice izdanja "Odiljenja sigetskog" Pavla Vitezovića (Linz 1684), Zadar, 1986., str. 4

Davidijadu), kao što ni ne stvara svoju konstrukciju za oblikovanje ideja kao što to čini Zoranić prilikom pisanja *Planina*. Njegova orijentacija je usmjerena prema suvremenim zbivanjima.⁴⁶ Stilska sredstva su u *Vazetju* poprilično rijetka, a ona na koja nailazimo su redovito s područja metaforike i komparacije, ali i tada su vrlo jednostavne sa samo ponegdje razvijenijim pojavljivanjima.⁴⁷ Koristi i figure nadmašivanja, iako i to rijetko. Jedan primjer je autorova misao o slavi Zrinskoga i vojnika koji su bili uz njega. On ističe da će njihova slava trajati dok budu tekle rijeke ili svijetlilo sunce.⁴⁸ Dakle, zauvijek.

Što se tiče jezičnih značajki ovog djela, jasno je da se Karnarutić kao temeljem poslužio čakavskim narječjem. Vončina ide još detaljnije, pa kaže da je kao jezični temelj uzet zadarsko-ninski dijalekt, a nakon toga ga smješta u kontinuitet zadarskog književnog kruga.⁴⁹ Ipak, i tu postoje iznimke. Ne samo da je Karnarutić radio odmake od svojih prethodnika Marulića i Zoranića, nego je radio odmake i od jezičnih osobitosti zadarskog književnog kruga. Razlog tim odmacima su njegovo oslanjanje na Črnkovu kroniku, koja je pisana hibridnim narječjem, ali sa sjevernočakavskom osnovom.⁵⁰

3.1.2.1. PRVI DIL

⁴⁶ Švelec Franjo: *Iz naše književne prošlosti (studije iz starije hrvatske književnosti)*, Književni krug, Split, 1990., str. 142

⁴⁷ Švelec Franjo: *Iz naše književne prošlosti (studije iz starije hrvatske književnosti)*, Književni krug, Split, 1990., str. 144

⁴⁸ Švelec Franjo: *Iz naše književne prošlosti (studije iz starije hrvatske književnosti)*, Književni krug, Split, 1990., 144

⁴⁹ Vončina Josip: O jezičnim kontaktima u Karnarutićevu „*Vazetju Sigeta grada*“, u: *Sigetska epopeja od Karnarutića do Vitezovića (1584-1684)*, Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija u povodu 400. obljetnice izdanja "Vazetja Sigeta grada" Brne Karnarutića (Venecija 1584) i 300.obljetnice izdanja "Odiljenja sigetskog" Pavla Vitezovića (Linz 1684), Zadar, 1986., str. 21

⁵⁰ Vončina Josip: O jezičnim kontaktima u Karnarutićevu „*Vazetju Sigeta grada*“, u: *Sigetska epopeja od Karnarutića do Vitezovića (1584-1684)*, Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija u povodu 400. obljetnice izdanja "Vazetja Sigeta grada" Brne Karnarutića (Venecija 1584) i 300.obljetnice izdanja "Odiljenja sigetskog" Pavla Vitezovića (Linz 1684), Zadar, 1986., str. 21

U *prvom dilu* Karnarutić opisuje Nikolu IV. Zrinskog i sultana Sulejmana zajedno s njegovom vojskom. Odmah u početnim stihovima najavljuje temu spjeva: „*Gospode i knezi hrvatskih tolikoj / turačkih vitezi, sada poju poboj / pri gradu Sigetu kojino se j' zgodil*“.⁵¹ Ovi stihovi kojima Karnarutić započinje su nužno tako epski, upravo zbog epske teme kojom se autor bavi.⁵² U nekim se je segmentima Karnarutić udaljavao od Črnkove kronike, dodajući opise ili inkorporirajući svoj stav kako bi pojačao raspoloženje epa. Tako na primjer u dijelu gdje daje opis sultana Sulejmana piše: „*a na njem hazdija zgolja zlata tkana / na dar malo prija ka mu biše dana / iz ruke krstjanske. Nut ruga, nut smiha, / nut šibe poganske nad nami cić griha!*“⁵³ Ovaj dio je Karnarutić dodao kako bi naglasio neslogu kršćana, jer jedni se bore za sebe i svoju vjeru, dok drugi poklanjanju sultanu haljinu koja je istkana zlatnim koncima. U nastavku opisa piše: „*Pason se j' opasal Stipana hercega, / a sablju pripasal biše Kender- bega*“⁵⁴ *Pas Stipana hercega* je pojas posljednjeg bosanskog kralja Stjepana Tomaševića koji je poginuo od ruke Osmanlija, a Skender-beg čiju je sablju sultan nosio je Kastriotić, hrabri ratnik koji se uspješno borio protiv Osmanlija do svoje smrti 1468. godine.⁵⁵ Ovdje Karnarutić dodaje posebnu opasku o sultanu Sulejmanu kao općenito i o Osmanlijama na prostoru Balkana. Oni su veliki osvajači i Karnarutić ne propušta u ovom spjevu o slavnom junačkom podvigu Nikole Šubića Zrinskog naglasiti s kakvim se on osvajačima suočio, i da je otpor takvoj sili već sam po sebi bio čin hrabrosti. Karnarutić dodavanjem ovog detalja sultanovoj odjeći sugerira osmansku nadmoć i trijumf i skršeni otpor kršćanskih

⁵¹ Karnarutić Brne: *Vazetje Sigeta grada*, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 4

⁵² Franičević Marin: *Čakavski pjesnici renesanse*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1969., str. 320

⁵³ Karnarutić Brne: *Vazetje Sigeta grada*, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 7

⁵⁴ Karnarutić Brne: *Vazetje Sigeta grada*, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 7

⁵⁵ Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 5

junaka. Ovim se dodatkom Karnarutić odvojio od Črnkove kronike i unio vlastitu ideju u svoje djelo i još jednom pokazao da nije tek puki imitator.⁵⁶

Svakako treba napomenuti Karnarutićevo objektivnost prilikom pisanja o sultanu. Piše o njemu: „*soltan Soliman, / pripuke dobe star, da čestiti poganin*“.⁵⁷ Ta objektivnost proizlazi iz oslanjanja na Črnkovu kroniku i iz Karnarutićeve potpune trijeznosti i lišenosti mržnje. Kako je najavio u posveti, on svome zadatku pristupa vrlo ozbiljno, želeći prikazati povijesnu istinu o junaštvu hrvatskog junaka, a to nije htio degradirati lažnim opisima sultana potaknutim mržnjom. Stoga on bez trunke mržnje piše o sultanovim vojnim uspjesima, nigdje ne pretjerujući. Istina mu je bila prioritet nad poezijom.⁵⁸

„*On razbi Gazelu, Mamaluke pobi, / tja dari k Babelu Jejipat vas dobi. / On slavni Biograd vaze svojom silom, / potom, kako bi rad, Rudu hrabrim dilom. / On Ugre razbivši, da mu se Budin grad, / Lauša ubivši kino biše kralj mlad. / Sablje mu zuk zveča i njega sile zloć / tja v Nimce prik Beča, tolika mu bi moć.*“⁵⁹

Jedino je u hvalama ponekad pretjerao, ali to je tipično obilježje razdoblja u kojem je stvarao.⁶⁰ U stihovima kojima opisuje sigetskog junaka Zrinskog hvale ne nedostaje: „*zgodi se da buduć u tom Sigetu knez / Mikloš Zrinski, moguć gospodin i vitez/ visoka plemena a rukom hrabreni, / poštena imena i vojnik ognjeni. / Biše hrvatski ban, hrvatski štit tokoj*“⁶¹

Svoju hvalu Zrinskog završava u maniri stoljeća, kao što je to prije njega

⁵⁶ Švelec Franjo: Iz naše književne prošlosti (studije iz starije hrvatske književnosti), Književni krug, Split, 1990., str. 145

⁵⁷ Karnarutić Brne: Vazetje Sigeta grada, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 4

⁵⁸ Franičević Marin: Čakavski pjesnici renesanse, Matica Hrvatska, Zagreb, 1969., str. 322

⁵⁹ Karnarutić Brne: Vazetje Sigeta grada, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 4

⁶⁰ Franičević Marin: Čakavski pjesnici renesanse, Matica Hrvatska, Zagreb, 1969., str. 320

⁶¹ Karnarutić Brne: Vazetje Sigeta grada, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 4

radio Hanibal Lucić⁶²: „*Nimam toliku vlast, nimam moć toliku,/ da zreku njega čast i slavu veliku, / da ovo dij svaki da se ne nahodi/ sada vitez taki ča god sunc' obhodi.*“⁶³

Najuspjeliji dio *prvog dila* je svakako opis sultana Sulejmana, za koji se slobodno može reći da si je Karnarutić dao malo slobode. Ovaj dio Karnarutić piše nesputano. Opis sultana Sulejmana i njegova konja je izrazito opširan i pokriva sve, od držanja, izgleda, oprave pa čak i hoda. „*Pod njim biše konj vran, arapski, pastušat, / mej mnoštvu konji zbran, v tri putonog, zvizdat; / kopita visoka, noge čiste, zdrave, /čivela široka, a sve kosti prave, / u trbuhu pupčast, mala boka, svaljen, / a u sapih klupčast, stepen, prizat, hvaljen;*“⁶⁴ „*A on jahaše prav zlovoljan, star i sid, / u nogah malo zdrav, u licih jure blid, / tanjahat u pasu, a u pleći širok, / čestit car va glasu, a vrat mu bil visok, / nos tanak, pokučen; imaše tih pogled*“.⁶⁵

Za ovaj opis se često piše da je zanimljiv zbog ekonomičnosti izraza i reljefnosti ocrtavanja⁶⁶, no nije samo u tome vrijednost ovog podužeg opisa sultana. Švelec ovdje s neskrivenim divljenjem ističe da nema nijedne riječi niti konstatacije u prenesenom značenju, a metrički i ritmički je sve toliko dobro organizirano i naglašeno da i plastično i živo prikazuje opisivani predmet, točnije osobu.⁶⁷ Kao što sam već spomenula, ovim je Karnarutić htio naglasiti veličinu protivnika s kojim su se sigetski junaci morali suočiti, naglašavajući time suptilno

⁶² Franičević Marin: Povijest hrvatske renesansne književnosti, Školska knjiga, Zagreb, 1983., str. 532

⁶³ Karnarutić Brne: Vazetje Sigeta grada, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 5

⁶⁴ Karnarutić Brne: Vazetje Sigeta grada, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 4

⁶⁵ Karnarutić Brne: Vazetje Sigeta grada, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 7

⁶⁶ Švelec Franjo: Iz naše književne prošlosti (studije iz starije hrvatske književnosti), Književni krug, Split, 1990., str. 144

⁶⁷ Švelec Franjo: Iz naše književne prošlosti (studije iz starije hrvatske književnosti), Književni krug, Split, 1990., str. 144,145

njihovu hrabrost.

Postoji jedna leksička zanimljivost u idućem odjeljku *Vazetja*: „*Jahaše prid njimi sanžak Tajileri / s junaci svojimi š čapljenimi peri, / i kih su zastave, horugve i dundar / i ine oprave ke drži čestiti car.*“⁶⁸

Ovdje treba pozornost obratiti na činjenicu da Karnarutić zapisuje tri sinonima-*zastava, horugva, dundar*. Vončina smatra da su sinonimi uvršteni u djelo proizašli iz tri različita izvora koja su se preplitala u pisanom Karnarutićevu jeziku. Jedan je izvor govor priprostog naroda na zadarskom području (*zastava*), drugi je izvor pisana jezična tradicija (crkvenoslavenska riječ *horugva*) i treći je izvor turski jezik iz kojeg je posuđena riječ *dundar*.⁶⁹

Na kraju prvog pjevanja vojska dolazi do Sarajeva, podiže zastavu i postavlja svoj tabor na prostoru dvije milje, jede i pije.

3.1.2.2. DRUGI DIL

Drugi dil počinje sultanovom naredbom da mu se prebroji vojska. „*Silan car, hteć znati te njega vojske broj, / k sebi čini zvati zbor pišac trikrat troj / ter jim zapovida da ju pisat zajdu, / do tretoga obida da se pri njem najdu.*“⁷⁰ Prebrojali su da sultanove vojske ima: „*zapisaše ki bihu odseli / konjиков s kih baše tuj bihu doveli / Četiresto tisuć, a sto tisuć pišac.*“⁷¹ Te su brojke preuveličane, što je sasvim normalna pojava, jer se u Karnarutićevo vrijeme preuveličavalo kako bi se zadivio čitatelj.

⁶⁸ Karnarutić Brne: *Vazetje Sigeta grada*, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 8

⁶⁹ Vončina Josip: O jezičnim kontaktima u Karnarutićevu „*Vazetju Sigeta grada*“, u: *Sigetska epopeja od Karnarutića do Vitezovića (1584-1684)*, Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija u povodu 400. obljetnice izdanja "Vazetja Sigeta grada" Brne Karnarutića (Venecija 1584) i 300.obljetnice izdanja "Odiljenja sigetskog" Pavla Vitezovića (Linz 1684), Zadar, 1986., str. 23

⁷⁰ Karnarutić Brne: *Vazetje Sigeta grada*, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 13

⁷¹ Karnarutić Brne: *Vazetje Sigeta grada*, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 13

Karnarutić piše da sultan usmjerava vojsku prema Dravi kako bi ona prešla preko rijeke na drugu stranu. Za taj prelazak zadužen je Hasan beg. „Zazva k sebi baše, reče im: „Kruže moj, / sprav'te rede vaše v kih grem na pobjoj, / ter put upravite udilj rici Dravi, / pri njoj mi spravite šatore u spravi. / A da mi Hasan beg prik nje most načini/ ni postav ni poleg, da se ne prihini.“⁷² Spjev se nastavlja Karnarutićevim opisom goleme vojske koja je krenula prema rijeci Dravi. On ističe zastrašujuć izgled te vojske, koja korača prema svojem cilju. Zastave se vijore, vojska je posložena i prekriva velik dio zemlje na kojoj se nalazi. Istaknut ću jednu zanimljivost, na koju sam naišla, u jednom stihu unutar spomenutog opisa. Karnarutić piše: „Biše ju zgledat strah gdi joj vitar vija / horugve zgar, a prah spod nje k nebu svija.“⁷³ Zanimljivo je da ovdje Karnarutić koristi samo riječ *horugva*, ali ne i druga dva sinonima koja je koristio u prvom dilu. Ne bih rekla da se radi o propustu ili nekonzistentnosti autora, a iz iskustva kojeg sam stekla proučavajući Karnarutićevo književno stvaralaštvo, pišući ovaj završni rad, zaključujem da nijedna riječ nije slučajno unesena u *Vazetje*. Sve je dobro promišljeno, naposljetku, već u posveti vidimo koliko ozbiljno Karnarutić pristupa svome zadatku. Moguće da je opis moćne i zastrašujuće vojske htio u kontrast staviti sa kršćanima na koje se ta vojska namjerila, pa stoga ovdje koristi isključivo crkvenoslavensku riječ *horugva*. Jedna crkvenoslavenska riječ među puno više turcizama koje autor koristi opisujući pohod zastrašujuće vojske, simbolizira hrabrost sigetskih branitelja čiji se broj utapao u puno većem broju osmanske vojske, ali ipak su hrabro stali protiv svojeg neprijatelja i pružili otpor. Nakon tog opisa Karnarutić u svoje djelo uvodi kratku pučku priču o gradnji mosta preko Drave. „U malo vremena množ dasak snesoše/ i mnogo slimena gdi su sinokoše/ niz Osika doli srid zelene trave, / gdi ta beg oholi most čineć prik

⁷² Karnarutić Brne: *Vazetje Sigeta grada*, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 13

⁷³ Karnarutić Brne: *Vazetje Sigeta grada*, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 14

*Drave/ u manje deset dan jak, tvrd, dug milju most/ prik vrulj, priko blata zdan,
prik rike zbija most, / da na brodih prija biše se prebrodil/ sanžak Taralija, ki j'
prid vojskom hodil.*“⁷⁴ Grupa branitelja Sigeta pod vodstvom Gašpara Alapića napada nepripremljene Osmanlije i odnosi pobjedu. Franičević ističe da se ovdje radi o poprilično naturalističkom opisu⁷⁵ što stvarno je istina kao što se i vidi u ovim stihovima: „*Tomu kopus pade, ta čingriju vrže,/ ta konja popade, tomu se otrže,/ ta sablju plati da čini ča more,/ ta plaće obrati bižeć zlo ter gore;/ tomu glava hvrkne kad sabljom udare,/tog kopje brkne, toga konj potare*“⁷⁶

Slijedi opaska na račun poraženih Osmanlija: „*Tu bi Turkom škode, naši se vesele,/ za sužnje jih vode, oni se dresale. Našim bi dika i čast, a Turkom sramota/ jer izgubiše vlast od svoga života./ Ki biše čestit beg žešće se je sakril,/ izgubiv svoj šereg ter sramotom prikrl./ Po tom može znati svak ki je vojvoda/ da j' brez straže stati sramota i škoda./ Gdi je triba bditi, toti spati ne htij,/ kad se triba biti, tad zdravice ne pij!*“⁷⁷ Povratak grupe branitelja u Siget sa plijenom prati radost onih koji su ih dočekali i bugarenje. Branitelji dolaze do Zrinskog koji im stišće ruke i priprema gozbu. Ističu se stihovi: „*A Hrvate bihu njegove dvora čast/ i u njem imihu svaku ogoju i vlast*“⁷⁸ Može izgledati pomalo čudno ovo iznenadno naglašavanje hrvatstva, ali svako čuđenje nestaje kada se uzme u obzir povijesni kontekst unutar kojeg se Karnarutić nalazi. Zadar je pod stalnom ugrozom od Osmanlija, a pokoren od Mlečana.⁷⁹ On ima potrebu naglasiti pripadnost

⁷⁴ Karnarutić Brne: Vazetje Sigeta grada, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 15

⁷⁵ Franičević Marin: Povijest hrvatske renesansne književnosti, Školska knjiga, Zagreb, 1983., str. 533

⁷⁶ Karnarutić Brne: Vazetje Sigeta grada, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 16

⁷⁷ Karnarutić Brne: Vazetje Sigeta grada, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 16

⁷⁸ Karnarutić Brne: Vazetje Sigeta grada, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 19

⁷⁹ Franičević Marin: Povijest hrvatske renesansne književnosti, Školska knjiga, Zagreb, 1983., str. 533

hrvatskom narodu, pa se i ovaj stih ubraja među one kojima autor simbolično iskazuje otpor svakom pokoravanju stranoj vlasti. Dil završava dolaskom uhode i naviještanjem predstojeće bitke. „*V tom veselju steći, uhoda pripade/ s koga ih, ne mneći, ovi glas zapade:/ da će car dopriti pod Seget očito,/ da bi znal umriti pod njim stanovito. / Kad jim sve to zusti, svak ima zle misli,/ svak večeru pusti, svaki se zamisli./ Gospodin Zrinski stav: „Zlovoljni ne stojte,“/ reče, „da j' cesar zdrav, ništor se ne bojte!“/ „Nije nas nišće strah u viteških dili,/ jer znamo da smo prah, gospodine mili!/ Da, oh, more biti da ni skrbi za nas, / misleć da je' biti silom ka gre na nas,/ ku j' teško dobiti, jer je daleč viš nas. ““⁸⁰*

3.1.2.3. TREĆI DIL

U *trećem dilu* Karnarutić i dalje ulaže trud u objektivno prikazivanje događaja kojeg tematizira, pa piše o sultanovim djelima milosti nakon prelaska Drave. „*Tu mnogo almuštva učini ubogim/ i poda zaduštva svojim hožam mnogim.*“⁸¹ No odmah zatim vidimo drugu stranu sultana, jer u tom trenutku saznaje za poraz koji je pretrpjela njegova vojska od grupe branitelja Sigeta, a kojeg je Karnarutić opisao u drugom dilu. Iz sultana progovaraju ljudski osjećaji, on je poljuljan, umoran, bijesan, a potom odlučan da zauzme Siget. On kaže: „*„Ja sam slavno caril“, reče, „ do ovih lit,/ u kih sam ostaril, da me se j' bojal svit,/ klanjal se i harač sa svih stran mi nosil,/ moleć i čineć plač od mene mir prosil./ A sad pod starost gdi j' sa mnom sva moja vlast,/ nut gdo mi na žalost, gdo l' mi ne čini čast;/ da poznati te vred već se usudiše,/ komu l' smrsi se red, koga li zbudiše!“*“⁸² Prijetnja se uvlači u raspoloženje djela, Karnarutić postiže

⁸⁰ Karnarutić Brne: Vazetje Sigeta grada, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 20

⁸¹ Karnarutić Brne: Vazetje Sigeta grada, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 21

⁸² Karnarutić Brne: Vazetje Sigeta grada, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 21

napetost polako uvodeći čitatelja u bitku. On kontrastira sultanov govor hvalom usmjerenom prema hrvatskom junaku, Zrinskom: „*Kad začu to oni Zrinski, zeleni bor,/ Kogano zvon zvoni prik sve svita gor,/ mudar kako guja, a smić kakono lav*“⁸³ na što odmah nastavlja njegovim govorom sigetskim braniteljima: „*reče: „Moji sini i ma bratjo mila, / ki ne biste lini na vojnička dila,/ da mnoge hrabrosti učiniste svude,/ da su vam svitlosti, dočim god svit bude./ Vi ste mnoge čete turačke razbili / i njihove kmete za robje vodili./ Vi mnozi šerezi turački tirali,/ i baše i bezi sprid vas umirali./ Vi, sluge priverni svitlosti cesara,/ vitezi nesmerni protiv sili cara!“ (...)* „*ne bojte se smrti ka će svih razvesti,/ da veselo svaki, hrabro i umiče/ uščekaj boj taki, ter se rvi smiče!/ Bolje se j' rvati, viteški opriti/ neg sramotno dati! Jer, je li umriti:/ gdo s poštenjem spravan na ov svit umira/ vični mu glas slavan do nebes dopira*“⁸⁴ (...) „*Premda nas njega moć u boju primože,/ vik nam dan, nigdar noć već biti ne može,/ jer svršiv ovi trud, pojt nam te duše v raj.*“ (...) „*Ni sad vas ne ostavim, jer mi je s vas obraz bil:/ istinu vam pravim, moje ste duše dil.*“⁸⁵

Govor Zrinskoga zauzima dobar dio trećeg dila, a dobiva i na dramatičnosti krećući se od ohrabrenja do poticaja na borbu i osjećaj zajedništva, te poziv na jedinu pravu vjeru kojoj se treba okrenuti u teškim trenucima kakvi su zadesili branitelje. Karnarutić je toliko unio u govor Zrinskoga, da na trenutak sam početak bitke pada u drugi plan, a nijedan čitatelj ne ostaje ravnodušan prema osjećaju kojeg Zrinski budi u braniteljima. Prepliću se osjećaji straha, zajedništva, ohrabrenja, ljubavi prema svojoj zemlji i svojoj vjeri. Čak ni u tom zanosu Karnarutić ne propušta točno bilježiti povijesne činjenice, pa i ovdje koristi priliku da čitatelja obavijesti o broju branitelja Sigeta: „*Dvi tisuć tristo nas, svi krstjanske*

⁸³ Karnarutić Brne: Vazetje Sigeta grada, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 21

⁸⁴ Za stotinjak godina će Fran Krsto Frankopan istu ideju zapisati dobro nam poznatim riječima: „Navik on živi k izgine pošteno.“

⁸⁵ Karnarutić Brne: Vazetje Sigeta grada, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 22,23

*vire,/ ne bojmo se tih pas ki nam zubi cire!*⁸⁶ Ipak se mijenja Karnarutićeva perspektiva prema Osmanlijama i on ih počinje nazivati psima. Naglašena je i činjenica da su svi branitelji Sigeta bili kršćani, što je simbolično ohrabrenje u vremenu nakon Tridenskog koncila. Čak i sultan osjeća promjenu, od poleta kojim je poslao svoje vojnike u borbu, dolazi do jada i bijesa koji proizlaze iz scena koje je vidio podno zidova Sigeta, a u kojima stradavaju njegovi vojnici i u kojima osjeća smrad leševa. Zove Mehmed pašu Sokolovića i govori mu zapovijedi kojima Karnarutić završava treći dil najavljujući veliku nesreću za Siget: *„Sokolović- bašu zvav, prid njim gdi stoji:/ „Ti znaš gorku čašu koja me sad poji!/ A čaša ova jest da ta sigetska zloć,/ mnim, da će s mista stest svu moju velu moć,/ blago moje hazne sve mi rasaka/ i moju krv lazne, haj sričo opaka!/ Brzo, brzo! Ne stoj, ne budi lin ni tih!/ Znesi buzdohan moj, njim k zidu tiraj svih,/ na Siget navali, jagmi ga i mori,/ ognjen ga popali, svega ga razori!*⁸⁷

3.1.2.4. ČETVRTI DIL

Četvrti dil započinje pozivom Mehmed paše Sokolovića pašama i vezirima da krenu na jedan posljednji juriš na Siget. Zanimljiv je opis sultanove smrti: *„Bolestan buduć car prid šatorom stojeć,/ Vidiv od svojih har, zlu se koncu bojeć,/ žalost mu našade, obuja ga tuga,/ i vas se pripade došad blije luga./ Zlo mu srce tuče, smrtni ga znoj kosi,/ k njemu se smrt vuče da si ga prikosi./ Kada k njemu zajde ta Sokolović beg,/ ležeći ga najde, mrtvački se proteg./ Zva ga, da li zaman, jer mu rič ne zusti:/ car sultar Soliman prid njim duh ispusti.*⁸⁸ Odmah zatim sam Karnarutić nastavljajući sa objektivnim sagledavanjem činjenica i situacije odaje počast veličini sultana Sulejmana, velikog osvajača, pišući o njemu: *„Pravo*

⁸⁶ Karnarutić Brne: Vazetje Sigeta grada, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 25

⁸⁷ Karnarutić Brne: Vazetje Sigeta grada, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 27

⁸⁸ Karnarutić Brne: Vazetje Sigeta grada, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 30

mi je reći, ovo ča znade svit,/ Turci nete steći nikadar taki cvit;/ i turski car otkad na carstvo je ušel,/ Suliman car dosad kripostju svih nadšel.“⁸⁹

S obzirom na vrijeme u kojem Karnarutić piše *Vazetje*, normalno je da u djelu nailazimo na vjersku aktivnost na koju se branitelji grada oslanjaju: „*Zato s dobre volje mi, grišni smrad i kal, / trpimo nevolje ku nam je sad Bog dal. / Vire ne zgubimo, prenda nas tač gosti, / dali ga molimo da nam grihe prosti!*“⁹⁰ Karnarutić napominje i da je nevolja koja je snašla Siget, opsada Osmanlija, posljedica slabe vjere i loše vjerske prakse. To se vidi u idućim stihovima u kojima Zrinski drži govor braniteljima grada prije proboja: „*Gospodin Zrinski, kad vidi to zgubljenje, / „Sliš'te svi“, reče, „sad moje govorenje! / Ova turska sila, ka nam sad dodiva, / pokora j' zla dila ki u nas pribiva / i u rusagu svem za odmetnici povel, / jer pustiv pravi put ki njim Isus kaže / išli oni blut ki grišnici traže./ Nit je već prijat gost, lačni ni napitan, / sasvim je pušćen post i zavid obitan,/ ni žedni napojen ni nagi odiven, / bolestni ogojen ni bosi obuven. / (...) Već se Bog ne ljubi, crikva se ne brže, / drug druga da zgubi, sve preži i strže. / Sveti se ne štuje, grih se ne spovida, / ni se već rič ne čuje ku Bog zapovida.“⁹¹*

Kolumbić ističe da je ta vjerska praksa na kojoj Karnarutić inzistira proizašla iz Tridentskog koncila.⁹² To je još jedna činjenica koja potvrđuje Karnarutićev odmak od Marulića i još jedan u nizu argumenata koji dokazuju da

⁸⁹ Karnarutić Brne: *Vazetje Sigeta grada*, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 30,31

⁹⁰ Karnarutić Brne: *Vazetje Sigeta grada*, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 32, 33

⁹¹ Karnarutić Brne: *Vazetje Sigeta grada*, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016., str. 32

⁹² Kolumbić Nikica: *Sigetska epopeja od manirizma do kasnog baroka u: Sigetska epopeja od Karnarutića do Vitezovića (1584-1684)*, Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija u povodu 400. obljetnice izdanja "Vazetja Sigeta grada" Brne Karnarutića (Venecija 1584) i 300.obljetnice izdanja "Odiljenja sigetskog" Pavla Vitezovića (Linz 1684), Zadar, 1986., str. 5

Karnarutić nije samo imitator. Marulić nije štedio crkvu ni svećenike, a Karnarutić ih pak brani i poziva na vjersku aktivnost i uzdanje u Boga.⁹³

4. PAVAO RITTER VITEZOVIĆ

Pavao Ritter Vitezović rođen je u Senju 12. siječnja 1652. godine, a školovao se u Senju i Zagrebu. U Zagrebu se školuje u gimnaziji, te je shodno tome okružen ljudima i inicijativama koji kotiraju visoko na kulturnoj razini. Tako je Vitezović već kao mladić koji stupa na kulturnu scenu znao samo za vrhunske i sustavne ostvaraje, a među ostalim upoznao se sa zahtjevima vremena, okruženja i politike. Djelovanje mu je bilo vrlo širokog spektra. Bavio se genealogijom, heraldikom i sfragistikom, a bio je i povjesničar, arhivist, heraldičar, kartograf, tiskar, književnik i leksikograf. Zbog zasluga u borbi s Turcima dva je puta odlikovan visokim odličjem Zlatnog carskog viteza.⁹⁴ Ne čudi što Branko Krmpotić Vitezovića opisuje kao jednoga od „*najdjelotvornijih i najznačajnijih pjesničkih i kulturnih ličnosti u starijoj hrvatskoj književnosti*“.⁹⁵ Ritteri su bili viteška plemićka obitelj koja je doselila u Senj početkom šesnaestoga stoljeća. Ono što znamo o Vitezovićevim pretcima jest da je Pavlov pradjed sudjelovao u Bitki kod Klisa 1537. godine.⁹⁶ Vidljivo je, dakle, da je kroz povijest Pavlovih predaka protkan sukob s Turcima. Može se smatrati nekom vrstom nasljedovanja njegovo suočavanje s "neprijateljem s istoka" upravo onime što je najbolje radio - pisanjem. U ranim godinama nakon gimnazijskog obrazovanja Vitezović u Rimu upoznaje značajnog Trogirana, Ivana Lucića, koji 1666. godine izdaje monumentalno djelo koje se bavi povješću Dalmacije i Hrvatske⁹⁷, te je time

⁹³ Franičević Marin: Povijest hrvatske renesansne književnosti, Školska knjiga, Zagreb, 1983., str. 537

⁹⁴ Ljubović Enver: Grbovi senjskih Rittera Vitezovića i heraldika u djelima Pabla Rittera Vitezovića. Senjski zbornik 38, str. 25

⁹⁵ Krmpotić Branko: Grad Senj u Vitezovićevu pjesništvu. Senjski zbornik, vol. 4, No. 1, 1970, str. 301

⁹⁶ Ljubović Enver: Grbovi senjskih Rittera Vitezovića i heraldika u djelima Pavla Rittera Vitezovića. Senjski zbornik 38, str. 25

⁹⁷ *De regno Dalamitiae et Croatiae libri sex*

izvršio najraniji suptilni utjecaj na Vitezovića, oduševivši ga za pjesnički i povjesničarski rad.⁹⁸ Sa dvadeset i pet godina Vitezović je boravio kod poznatog baruna Janeza Vajkarda Valvasora, te je i taj boravak izvršio snažan utjecaj na Vitezovićevu perspektivu, interes i općenito na njegov životni put. U to vrijeme se Valvasor pripremao za izradu vrlo opsežnog i sistematičnog djela u kojemu je planirao opisati Vojvodinu Kranjsku. Kako bi to ostvario, trebao je spretne suradnike.⁹⁹ Jednoga od takvih pronašao je u mladom Vitezoviću, koji je dobro vladao izradom crteža i kao Senjanin odlično poznao prostor Istre, Bele krajine i druga područja uz granicu s Turcima.¹⁰⁰ Valvasor je od svojih suradnika zahtijevao sustavan i koncizan rad, a to će se kasnije jasno očitovati u Vitezovićevom stvaralaštvu i djelovanju. Među posvetnim pjesmama Valvasorova djela *Slava Vojvodine Kranjske*, našle su se i dvije Vitezovićeve pisane na hrvatskom i na latinskom jeziku. Prva je naslovljena *Hrvatkinja* i pisana je u dvanaesteru, a druga nosi naslov *Dalmacija*, i napisana je u osmercu.¹⁰¹ Do kraja suradnje s Valvasorom, Vitezović je naučio mnogo zanata vezanog za tiskarstvo, a Josip Bratulić procijenjuje da je upravo u to doba započelo Vitezovićevo zanimanje za domovinsku povijest i geografiju te da je u pjesmama *Hrvatica* i *Dalmatinka* pokazao rani interes da slično djelo napiše i o svojoj domovini.¹⁰² Vrlo je znakovito da se prva Zemaljska tiskara u Zagrebu, koja je bila vlasništvo Vitezovića - bez pretjerivanja utemeljitelja hrvatske državotvorne ideje i preteče narodnog preporoda kod Hrvata¹⁰³, nalazila na mjestu gdje su se

⁹⁸ Krmpotić Branko: Grad Senj u Vitezovićevu pjesništvu. Senjski zbornik, vol. 4, No. 1, 1970, str. 301

⁹⁹ Dobronić Lelja: Pavao Ritter Vitezović u Zagreb u. Senjski zbornik 22, 1995, str. 172

¹⁰⁰ Melem Hajdarović Mihaela: Valvasor, Vitezović i *Slava Vojvodine Kranjske*. Studia lexicographica, god. 5, br. 2 (9), str. 150

¹⁰¹ Melem Hajdarović Mihaela: Valvasor, Vitezović i *Slava Vojvodine Kranjske*. Studia lexicographica, god.5, br. 2(9), str. 155

¹⁰² Bratulić Josip: Pavao Ritter Vitezović – utemeljitelj Hrvatske zemaljske tiskare u Zagrebu. Senjski zbornik 22, 1995, str. 180

¹⁰³ Ljubović Enver: Grbovi senjskih Rittera Vitezovića i heraldika u djelima Pavla Rittera Vitezovića. Senjski zbornik 38, 2011, str. 25

kasnije kroz godine donosile važne odluke za sudbinu Hrvatske i hrvatskog naroda (danas zgrada Hrvatskog sabora).¹⁰⁴

No tko je Pavao Ritter Vitezović zapravo bio? Antun Barac ističe: „*Pavao Vitezović kao jedan od najdalekovidnijih Hrvata svoga vremena, osjetio je sve neriješene zadatke svoga doba i pristupio im punom snagom... Po obujmu i značenju svoga rada on je bio najpotpuniji hrvatski pisac svoga doba... Ali sav njegov rad proniče nekoliko crta: želja za slobodom i veličinom vlastitoga naroda... On sam napisao je gotovo više knjiga, negoli u istom stoljeću svi ostali oisci uže Hrvatske zajedno... Cjelokupna njegova ličnost.. uzdiže se neobično visoko, stršeći daleko iznad svoga doba.*“¹⁰⁵

Prije sam spomenula da je Vitezović preteča Narodnog preporoda. Naime, idejama koje je iskazivao u svim područjima svoga djelovanja, najviše ih propagirajući kroz svoja književna djela, bio je prepoznatljivim prethodnikom zbivanjima na području kulture i povijesti koja su dovela do ostvarenja nezavisne, slobodne Hrvatske. Od 1700. godine preko 1835. godine pa sve do turbulentne 1991. godine, Vitezovićeve su ideje i misli neprestano u temeljima hrvatske državnosti.¹⁰⁶ Primijetio je da se naizmjenično pojavljivanje crvene i bijele boje u hrvatskom grbu može usporediti sa nestalnošću sudbine hrvatske države i naroda.¹⁰⁷ Izrađuje i prvi nacrt sustavne slovne reforme na temelju kojega će Gaj kasnije zasnovati konačno rješenje pravopisa.¹⁰⁸ Josip Bratulić ističe da je Hrvatska za Vitezovića „*prostranstvo države, jezik, književnost, politička ideja te prostor osobne i nacionalne slobode.*“¹⁰⁹ Narod i njegova kultura te njegovo

¹⁰⁴ Bratulić Josip: Pavao Ritter Vitezović – utemeljitelj Hrvatske zemaljske tiskare u Zagrebu. Senjski zbornik 22, 1995, str. 181

¹⁰⁵ Barac Antun: Predgovor. Izložba djela Pavla Rittera Vitezovića 1652.-1952., Zagreb. 1952., str. 5-6

¹⁰⁶ Bratulić Josip: Pavao Ritter Vitezović – utemeljitelj Hrvatske zemaljske tiskare u Zagrebu. Senjski zbornik 22, 1995, str. 186

¹⁰⁷ Ljubović Enver: Grbovi senjskih Rittera Vitezovića i heraldika u djelima Pavla Rittera Vitezovića. Senjski zbornik 38, 2011, str. 30

¹⁰⁸ Vončina Josip: Jezična slika hrvatskoga književnog baroka. Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu, Vol. 20, No. 1, 1994, str. 26

¹⁰⁹ Bratulić Josip: Pavao Ritter Vitezović – utemeljitelj Hrvatske zemaljske tiskare u Zagrebu. Senjski zbornik 22, 1995, str. 179

stvaranje (umjetničko, pismeno, usmeno, tradicija) je Hrvatska za Vitezovića. Zašto je on toliko jako obilježen domoljubljem? Što je pokrenulo tog vrlo plodnog pisca na takvu angažiranost na nečemu što će se ostvariti daleko nakon njegova života? Vitezović je živio u doba kada se utvrđuju granice prema Turcima i Mlečanima, što, dakle, u potpunosti ispunjava javni i politički život toga doba. Vitezović je nužno bio zabrinut za budućnost države i njezin budući integritet.¹¹⁰ Zrinka Blažević slaže se s tvrdnjom Chaterine Anne Simpson da je Vitezovićev vrlo dominantan moralni kod izvučen iz etičkog neostoicističkog učenja koje se očitovalo kao dominantna filozofija sve intelektualne elite sedamnaestoga stoljeća, za koju znamo da je Vitezović bio njenim dijelom.¹¹¹ Prije sam spomenula da je Vitezović bio plodan autor. Djela mu se mogu podijeliti na četiri skupine:

1. Književni i filološki radovi: dvanaest književnih djela na hrvatskom jeziku, osamnaest književnih djela na latinskom jeziku, jedan rječnik (latinsko-hrvatski) te pet kalendara.
2. Historiografski radovi: osam štampanih djela, deset bilježaka i koncepata
3. Korespodencija i dokumenti: dvanaest dokumenata
4. Grafički radovi: pedeset i devet bakroreza u Valvasorovoj knjizi, šest posebnih bakroreza i jedan crtački rad¹¹²

Među najvažnije književne radove ubrajaju se: *Odiljenje Sigetsko (1684.)*, *Kronika aliti szpomen vsega szvieta vikov (1696.)*¹¹³, *Fata eto vota sive opera anagrammaton (1669.)*, *Croatia rediviva regnante Leopoldo Magno caesare*

¹¹⁰ Bratulić Josip: Pavao Ritter Vitezović – utemeljitelj Hrvatske zemaljske tiskare u Zagrebu. Senjski zbornik 22, 1995, str. 179

¹¹¹ Blažević Zrinka: Chaterine Anne Simpson: Pavao Ritter Vitezović; Defining national identity in the baroque age. Senjski zbornik 24, str. 306

¹¹² Fra Jurušić Hrvatinić Gabrijel: Pavao Ritter Vitezović kao latinist (osvrst na neka Vitezovićeva latinska djela). Senjski zbornik 22, 1995, str. 7

¹¹³ Zajedno sa *Senjčicom* i *Sibilom* te *Novljačicom* i *Priručnikom* spada u pučku literaturu koja je bila zanimljiva tadašnjem građanstvu

(1700.)¹¹⁴, *Lado Horvatzki iliti Sibia* (1701.), *Stemmatographie Illyricanae liber primus. Ed. nova.* (1702.)¹¹⁵, *Plorantis Croatiae saecula duo carmine descripta* (1703.), *Senjčica* (1704.).¹¹⁶

Iako je Vitezovićev boravak i rad u Zagrebu doveo do osnivanja Zemaljske tiskare, te utemeljenja središnje knjižnice Metropolitane, što je posljedično Zagreb učinilo kulturnim središtem Hrvatske, Vitezovića se u to vrijeme u Zagrebu smatralo strancem. Visoki krugovi grada Zagreba učinili su sve kako bi bio protjeran iz Hrvatske.¹¹⁷ To se na kraju i ostvarilo te Vitezović umire 20. siječnja 1713. godine u bijedi i zaboravu u Beču.¹¹⁸

4.1. ODILJENJE SIGETSKO

Godine 1684. Vitezović tiska svoje prvo hrvatsko djelo u Linzu, gdje je u to vrijeme živio kao poklisar grada Senja. Djelu daje naslov: *Odiljenje Sigetsko*, te kroatizira svoje prezime u Vitezović (njem. Ritter=vitez). Tema kojom se odlučio baviti ne samo da je bila izazovna, već prije obrađivana i važna, nego i vrlo teška za vrijeme u kojem je *Odiljenje* tiskano. Vrijeme je to nakon neobično tragičnog pogubljenja i suđenja Petru Zrinskom i Franu Krsti Frankopanu. Ne samo da je Vitezović iskazao hrabrost pišući o Sigetu i njegovu junaku Nikoli Šubiću Zrinskom, nego i stanovitu dozu prkosa tadašnjem političkom i društvenom okruženju odlučivši djelo posvetiti Adamu Zrinskom, sinu Nikole Zrinskoga. Pišući o vrlo popularnoj sigetskoj tematici, te time proslavljajući prezime i magnatsku obitelj Zrinski, što je bilo političko samoubojstvo, Vitezović

¹¹⁴ Primjerak *Oživljene Hrvatske* iz ostavštine grofa Marsiglija ("Bolonjski dodatak") daje značajan doprinos povijesti rodoslovlja i heraldike Hrvata, a u sebi oslikava nacionalni identitet i politički program Hrvata početkom 18. stoljeća (Ljubović. E: 2011)

¹¹⁵ Vitezovićevo najznačajnije heraldičko djelo. U drugom izdanju piše o svojoj nadi da će neko sretnije potomstvo „grliti Hrvatsku u svim dijelovima opet cijelu“ te „zagrliti sav Ilirik koji će se udružiti s Hrvatskom u ljubavi i vjernosti“ (Ljubović. E: 2011)

¹¹⁶ Dobronić Lelja: Pavao Ritter Vitezović u Zagrebu. Senjski zbornik 22, 1995, str. 176

¹¹⁷ Bratulić Josip: Pavao Ritter Vitezović – utemeljitelj Hrvatske zemaljske tiskare u Zagrebu. Senjski zbornik 22, 1995, str.186

¹¹⁸ Ljubović Enver: Grbovi senjskih Rittera Vitezovića i heraldika u djelima Pavla Rittera Vitezovića. Senjski zbornik 38, 2011, str. 26

pokazuje da nema sluha za odmjerene političke poteze, i to ne zato što ne razumije okruženje u kojemu živi, nego jer odbija biti njegovim dijelom.¹¹⁹ No, uz prvo izdanje iz 1684. godine, drugo izdanje je ugledalo svijetlo dana u Beču već godinu nakon prvog, 1685. godine. Za njega nije bilo potrebe, jer naklada prvog izdanja nije bila još rasprodana. Izdanje iz Beča sadrži samo skoro neprimjetne promjene: arak s novom naslovnicom, posvetnom pjesmom i proznim predgovorom, te nedostatak osam prvih stranica koje su odstranjene. Uz to, ne donosi u prvom izdanju obećana dodatna tri *dila*. Uzevši sve u obzir, ne može se na pravedan način bečko izdanje nazivati drugim izdanjem, prije je riječ o fiktivnom drugom izdanju. No zašto je do njega došlo? Izdanje iz Linza naišlo je na ogromne kritike zbog posvete Adamu Zrinskom, koji je u društvenim i političkim krugovima bio smatran izdajicom. Drugo izdanje bilo je posvećeno biskupu Matiji Ignaciju Radanoviću, te je s toga stanovišta bilo politički korektnije.¹²⁰ Koliko god Vitezović bio hrabar i prkosan prema okruženju u kojem živi, kada je tiskao prvo izdanje *Odiljenja*, bečko izdanje je pokazatelj da je pritisak javnosti ipak prevelik teret za umjetnika kojemu je cilj bio poučiti i ujediniti narod, kojega nije želio odbiti posvetom svoga djela. Ipak ne dovodi u pitanje tematiku djela i u tome ostaje konzistentan. Poslije pogubljenja Zrinskog i Frankopana hrvatska narodna i državna misao bila je potisnuta u drugi plan. Bilo je sramotno spominjati ta prezimena, sve njihovo nekada bogato imanje bilo je uništeno, a sve ono što su naraštajima gradili je nestalo. S "ubojstvom" prezimena Zrinski i Frankopan u težak je položaj došao i pravni status Hrvatskog kraljevstva, te državna prava stanovnika.¹²¹ Upravo iz tog razloga Vitezović ne mijenja nijedan stih svojega djela, u kojemu je isticao zasluge cjelokupne obitelji Zrinski u izražavanju ljubavi prema domovini i junaštvu. Jer opće je poznato da nema većeg izraza ljubavi nego dati život za uvjerenje, za slobodu domovine.

¹¹⁹ Bratulić Josip: Pavao Ritter Vitezović – utemeljitelj Hrvatske zemaljske tiskare u Zagrebu

¹²⁰ Budišćak Vanja: Treće Vitezovićevo izdanje *Odiljenja Sigetskog (1695)*. Zagreb, 2016, str.83-85

¹²¹ Bogišić Rafo: Pavao Vitezović kao kroatist. Senjski zbornik 22, 1995, str. 197

Dugo se je vjerovalo da su prvo i drugo izdanje jedina izdanja *Odiljenja*. Međutim, u bolonjskom dodatku *Oživljene Hrvatske* Vitezović spominje 3. izdanje *Odiljenja Sigetskog*, te ističe da je ono posvećeno pukovniku Ivanu Andriji Makaru¹²² i datirano 1. lipnja 1695. godine u Zagrebu. To je izdanje najzad pronađeno polovicom 2016. godine u Budimpešti.¹²³ Naslovna stranica i posveta su jedini noviteti zagrebačkog izdanja. Sam tekst djela nije upotpunjen nijednim dodatnim stihom. Ono što se razlikuje od prva dva izdanja su neke dionice teksta otisnute potpuno drugačijim tipom slova, a promijenjen je i znak za slovo ž, vjerojatno zbog nedostatka u Zemaljskoj tiskari. Iz zagrebačkog izdanja uklonjene su tiskarske pogreške koje se protežu od prvog izdanja, te je ispravljena nekolicina nezgrapnih stihova i lošijih rješenja na razini interpunkcije.¹²⁴ U to vrijeme su naklade prva dva izdanja rasprodane pa ovo, zagrebačko, izdanje možemo smatrati realnim drugim izdanjem za kojim je postojala potreba.

Sva tri izdanja *Odiljenja* odlikuju se vrlo hibridnom formom. U djelu možemo pronaći pismenoknjiževne (poslanice, tužaljke, epitafe i dr.), usmenoknjiževne (naricaljke, poslovice, blagoslove, kletve i dr.), te rubno književne žanrove (molitve, govori). *Odiljenju* s pravom pripada status jednoga od žanrovski najšarolikijih djela u povijesti naše književnosti.¹²⁵

4.1.1. INTERPRETACIJA

Odiljenje Sigetsko je oblikovano u četiri dijela, i uglavnom u starohrvatskim dvanaestercima Marulićevskoga tipa, ili dvanaestercima koji imaju četverostruko rimovanje, kao što je to slučaju u *Opsidi sigetskoj* Petra Zrinskog. I ovdje se, kao i u stihu *Judite* Marka Marulića, vezuju i isprepliću dva po dva stiha od kojih je jedan dvostih vezan za drugi.¹²⁶ Vitezović slijedi druge

¹²² Jedan od najistaknutijih sudionika ratova protiv Turaka

¹²³ Budišćak Vanja: Treće Vitezovićevo izdanje *Odiljenja Sigetskog (1695)*. Zagreb, 2016, str. 86

¹²⁴ Budišćak Vanja: Treće Vitezovićevo izdanje *Odiljenja Sigetskog (1695)*, Zagreb, 2016, str. 88

¹²⁵ Budišćak Vanja: Treće Vitezovićevo izdanje *Odiljenja Sigetskog (1695)*, Zagreb, 2016, str. 83

¹²⁶ Kolumbić Nikica: Vitezovićevo lirski doživljaj sigetske tragedije. Senjski zbornik, Vol. 4 No. 1, 1970, str. 291

autore koji su obrađivali Bitku kod Sigeta, ali temu vidi na drugačiji način te ju shodno tome različito od njih ostvaruje. On nije želio u *Odiljenju* pružiti kronološku sliku događaja (što vidimo iz samog naslova koji najavljuje emocionalnu komponentu koja nužno slijedi opjevavanje rastanka¹²⁷), nego je pažnju posvetio posebnim motivima i pojedinostima koje su ga privukle. Radi se o sitnicama koje pripadaju u usputne, ljudske, pojedinačne, popratne i emocionalne refleksije sudionika na povijesni događaj u kojemu su posredno ili neposredno sudjelovali. On ne piše o pojavama i osobama koje su epske ili dio nekog epskog događaja, nego tematizira gospodičnu Sofiju, orla, govor jednog putnika i slično. Oni su rezultat autorovog lirskog promišljanja o životu i smrti, sitnicama koje čine život i o onima koje čine smrt.¹²⁸ On ne tematizira sukob, kao što bi bilo očekivano, nego oproštaj kao njegovu posljedicu. Bitka i krvoproliće nisu u fokusu, nego su sredstva lirskog ostvaraja. Do srži tematizira ideju o neupitnoj prolaznosti svega "ovozemaljskog". Plesom smrti (*danse macabre*) dovodi kršćane i muslimane, pobjednike i poražene u jednak položaj.¹²⁹ Ostvaruje intertekstualni odnos sa *Opsidom Sigetskom* Petra Zrinskoga, uzimajući motive, epizode i likove ali pazeći da temu donese na drugačiji način i u drugačijem obliku od svih prethodnika.¹³⁰ Na taj način traži od čitatelja svojevrsno poznavanje povijesnog događaja te poznavanje *Opside Sigetske*.

4.1.1.1. POSVETA

U posveti Vitezović veliča Adama Zrinskog kojemu posvećuje djelo te napominje slavu imena Zrinski. Piše kako je prezime Zrinski upisano u „*palaču slave*“, te nabraja junake koji su zadužili njegovu domovinu svojim hrabrim djelima i žrtvama. Tu spominje Nikolu Šubića Zrinskog i to pišući ovako: „*A*

¹²⁷ Odiljenje = rastanak

¹²⁸ Bogišić Rafo: Pavao Vitezović kao kroatist. Senjski zbornik 22, 1995, str. 195

¹²⁹ Budišćak Vanja: Poganska sila: Slika Turaka u Vitezovićevu *Odiljenju Sigetskom*. Senjski zbornik 40, 2013, str.357

¹³⁰ Budišćak Vanja: Poganska sila: Slika Turaka u Vitezovićevu *Odiljenju Sigetskom*. Senjski zbornik 40, 2013, str. 346

*među njima sjajno oružje drži srčani/ ZRINSKI, onaj Hektor sigetske snage. Njemu, toliko opterećenu mačevima,/ bojnim zastavama i pobjednim znacima,/ dive se ostali junaci i sva stoljeća.*¹³¹

Sigetskog junaka uzdiže na najviše prijestolje spomenute palače slave. Uspoređuje ga s velikim Hektorom, pozivajući se na tradiciju i u oslanjanju na njene ostvaraje i u komparaciji s najvećim junacima koje je ta tradicija donijela. Najavljuje romantičarsku ideju, koja se zadržala sve do danas u svijesti domoljuba, o Zrinskim kao hrvatskim nacionalnim junacima.¹³²

*„Ako bih ja mogao njemu ... / s pravom posvetiti prvine svoga pjesničkog ploda,/ ipak je TEBE, kao baštinika imena i/ djedovske vrline, milostiva sudbina/ nanijela na očinske strane.*¹³³

S obzirom na situaciju, on ističe činjenicu da je Adam Zrinski potomak slavni Zrinskih, potomak sigetskog junaka, ne bi li na taj način smanjio osudu javnosti koja je bila usmjerena prema obitelji Zrinski. Ipak, s obzirom da je došlo do fiktivnog drugog izdanja samo godinu dana nakon izdanja u Linzu, jasno je da u tom naumu Vitezović nije uspio.

4.1.1.2. K ČTAVCU

Vitezović se obraća čitatelju. Ovaj je dio vrlo bitan jer u njemu iznosi osnove svoga nacrtu slovne reforme. On inicira velike kulturno – prosvjetne misli koje će u danima Ilirskog pokreta snažno zaživjeti. Upravo s ovim tekstom (niže) počinje Vitezovićev javni govor i rad na pitanjima hrvatskog jezika.¹³⁴

¹³¹ Ritter Vitezović Pavao: *Odiljenje Sigetsko*. Linz, 1684.

¹³² Palameta Miroslav: *Povijesni izvori za Pismu od bana Zrinovića i cara Sulimana Andrije Kačića Miošića*. Nova prisutnost 12 (2014) 2, str. 206

¹³³ Ritter Vitezović Pavao: *Odiljenje Sigetsko*. Linz, 1984.

¹³⁴ Bogišić Rafo: *Pavao Vitezović kao kroatist*. Senjski zbornik 22, 1995, str. 196

„Kakoti i od pisma gdi nađeš /misto /z, c misto cz, 3 misto sh, meni se je tako polag stanovitih uzrokov bolje pisati vidilo.“¹³⁵

Osim toga, još je jedna vrlo bitna stavka predgovora. Naime, Vitezović ističe kako samo oni izrazi koji su nastali na domaćoj podlozi mogu biti smatrani sastavnim dijelom hrvatskog jezika. Barem onoga kojeg on priznaje. U skladu s time gotovo u potpunosti izbjegava uporabu ikakvih riječi iz drugih jezika, o toj praksi piše s negodovanjem. Stoga u *Odiljenju* možemo naći mnoge novotvorenice (*pomužiti se* = ojunčiti se, *zdišac* = uzdah, *žutikina* = gorčina i slično) što je samo po sebi svojevrsan doprinos izgradnji hrvatskog književnog vokabulara. Razlike koje donose dijalekti ne bi trebale smetati čitateljima, one im omogućuju proširenje vokabulara i rad na njegovu bogatstvu. Suptilno ukazuje na činjenicu koje narod nije bio svjestan, da Hrvati govore istim jezikom bez obzira na vokabularne razlike stvorene dijalektima. Dijalekti su zajedničko blago Hrvata, a ne njihov razdor.¹³⁶

„... na svitlo dati odlučih, kako i učinih, najveće toga radi da slavni hrvatski jezik naš u tuliko pozabljenje ne dohodi da skoro vikovični (na jedno rečenje) domoroci materinskim jezikom dobro općiti i svaku rič pravim nje imenom spovidati ne mogu. U čemu ne drugo nego veliko stranjskih narodov u ove orsage nastanjenje i mladencev naših iz tuđe zemlje dohodećih iskazanje kriviti moram. Jere otuda ne knez (comes) nego grof (Graff), ne žilj (lilium) nego liliom, ne trg (forum) nego pijac (piazza)...“¹³⁷

U *K čtavcu* možemo primijetiti čak tri poslovice: dvanaesteračka „*Človik najdičnije svoju halju nosi, a što doma nije to se vani prosi*“ i dvije osmeračke: „*dobrim jezik zal ne udi*“ te „*pod nebom ne znam gdo je ki svim more ugoditi*“.¹³⁸

¹³⁵ Ritter Vitezović Pavao: *Odiljenje Sigetsko*. Linz, 1684.

¹³⁶ Moguš Milan: Napomene o Vitezovićevu jeziku. Senjski zbornik, Vol. 15 No. 1, 1988, str. 164-165

¹³⁷ Ritter Vitezović Pavao: *Odiljenje Sigetsko*. Linz, 1684.

¹³⁸ Budišćak Vanja: Poslovice u Vitezovićevu *Odiljenju Sigetskom*. Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, Zagreb, 2019, str.148

To ne čudi jer su naši renesansni i barokni autori bili zainteresirani za žanr poslovice, a pisana i usmena književnost su se naročito ispreplitale tijekom šesnaestog i sedamnaestog stoljeća. Ipak u trećem, zagrebačkom izdanju *Odiljenja* ne mogu se naći poslovice. Razlog se vjerojatno krije u tome što je to izdanje namijenjeno drugačijem krugu čitatelja.¹³⁹

4.1.1.3. PRVI DIL

Prvi dil sastoji se od tri pjesme: *Siget hrvatskim gospojam*, *Ban sinu* i *Sin banu*. *Siget hrvatskim gospojam* je najduža, dok su druge dvije pjesme u kontrastu prema prvoj, vrlo intimne te ispisane po uzoru na isti dijalog iz *Opside*.¹⁴⁰ U sve tri pjesme prevladava dominantan sućutan ton. U prvoj se pjesmi grad Siget obraća hrvatskim ženama čiji su se muževi i sinovi borili za njega. Grad im govori da su hrabre i naziva ih hrvatskim vilama. Zašto se naglašava atribut *hrvatske*? Rastanak nužno obilježava sve sudionike rata. Rastaju se turske majke od sinova i muževa, rastaju se i hrvatske majke. Rastaju se ratnici obiju strana. Smatram da iz tog razloga Vitezović odmah prvim stihom naglašava kojoj strani pripada, bez obzira što, vidjet ćemo kasnije, vrlo objektivno pristupa neprijatelju i ne ocrta ga negativno kao što su to radili njegovi prethodnici. Njima je to bilo nužno jer je fokus *zrinijada* bio na ratovanju i na opsadi, a Vitezoviću na jedinstvenim ljudskim osjećajima i trenucima. Jedna je od karakteristika baroknih pisaca njihovo oslanjanje na racionalnost¹⁴¹, a to upravo vidimo kod Vitezovića kad izbjegava ocrniti neprijatelja kada to tema djela od njega ne zahtijeva. U ovoj pjesmi pojavljuje se i motiv ropstva, ali on u ovom slučaju nije vezan za neprijatelja, nego se ističe želja da hrvatska strana ima zarobljenike s turske strane („*Zač jur turske age i paše bogate/ u svoje orsage za roblje ne prate?*“¹⁴²). To još

¹³⁹ Budišćak Vanja: Poslovice u Vitezovićevu *Odiljenju Sigetskom*. Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, Zagreb, 2019, str. 149

¹⁴⁰ Budišćak Vanja: Poganska sila: Slika Turaka u Vitezovićevu *Odiljenju Sigetskom*. Senjski zbornik 40, 2013, str. 347

¹⁴¹ Blažević Marija: Hrvatska barokna religiozna lirika i književni ukus. Rijeka, 2018.

¹⁴² Ritter Vitezović Pavao: *Odiljenje Sigetsko*. Linz, 1684.

jednom pokazuje iznimnu Vitezovićevu trezvenost i uporabu razuma, prije svega. On se vodi dubokim lirskim osjećajem prema padu Sigeta, ali ipak ne propušta biti objektivan i racionalan. To je svojevrstan povjesničarski pristup u naznakama pri obradi teme. Milan Moguš primjećuje baroknu stiliziranost i nasljedovanje dubrovačko – renesansnih izraza poput *ma vilo, ma srića, tve sluge, nje tilo*.¹⁴³ U prvoj pjesmi možemo vidjeti pojavu *ma srića*: „*Takve j' okornosti ma srića nemila...*“, „*Tako je hotila ma srića imiti..*“, „*neg Siget dobiti ma srića nemila*“. Siget tužno govori o svim mrtvim hrvatskim ratnicima koji leže podno njegovih zidina, žaleći što su zbog njega poginuli. Ipak napominje: „*...svak je želil piti one turske krvi,/ s Turčinom pobiti svak se j' želil prvi.*“, time dajući do znanja da su znali za što pogibaju i da su bili željni sukoba s Turcima koji opsjedaju njihova područja. U prvoj pjesmi možemo naći opis bitke, no on je dan fragmentarno više da opiše očajanje i tugu Sigeta, nego da bi čitatelj mogao pratiti tijek bitke. „*i Ala zazvaše oni turski sini..*“, Vitezović na jednak način opisuje vjeru hrvatske i turske strane. Ukazuje time da nema nužno dobrih i nužno loših. I Turci su u rat krenuli iz nekih uvjerenja, vjerujući da vode svojevrstan sveti rat protiv bezbožnika. Perspektiva koju su Hrvati imali prema njima, kad se okrene jednaka je njihovoj perspektivi prema Hrvatima. Na kraju su u smrti svi jednaki. Još jednom do kraja prve pjesme Vitezović od čitatelja očekuje osnovno poznavanje povijesti: „*Druga sam ja Troja i Muhačko polje*“, a ukoliko čitalac ne poznaje spomenute povijesne događaje postoji nada da će ga ovom usporedbom zainteresirati da sazna. Vitezović time opet pokazuje koliko želi poučiti narod. „*Smrti se pokore poglavniki svita/, svakim ona more, s nijednim ne pita./ Prez molbe i mita i prez staha takoj/ svakoga v grob zmita, svaki je dužan njoj*“. Ovim kratkim osvrtom na smrt, motiv koji se proteže cijelim *Odiljenjem* i jedna je od najčešćih imenica u djelu¹⁴⁴, on naglašava neupitnost sudbine i podsjeća da su u smrti svi jednaki te da u njoj nestaje sve "ovozemaljsko". On podsjeća tužne majke da „*za Boga umriti*

¹⁴³ Moguš Milan: Napomene o Vitezovićevu jeziku. Senjski zbornik, Vol. 15 No. 1, 1988, str. 166

¹⁴⁴ Moguš Milan: Napomene o Vitezovićevu jeziku. Senjski zbornik, Vol. 15 No. 1, 1988, str. 166

i za dom slavno je“. *Odiljenje Sigetsko* je jedno od prvih djela u kojima se pojavljuje sintagma "za dom". Vitezović je prije svega istinski domoljub i romantičarski sanjar te za dom(ovinu) želi najbolje i u stanju je napraviti sve za njenu bolju budućnost. Sintagma "za dom" u *Odiljenju Sigetskom* ima isključivo neutralno značenje i vrlo je standardna i očekivana u tematiziranju takvoga epskog događaja kao što je to bila Bitka za Siget. Pjesme *Ban sinu* i *Sin banu* vrlo su intimne i emotivne. Ban i sin se na svojevrsan način opraštaju, obojica podrazumijevajući smrt kao jedan od ishoda sukoba koji slijedi. Ban moli sina da ga pusti da vodi tu bitku i naslijedi njegova imanja, ali sin ne želi čuti o tome te se želi pridružiti ocu u svetoj borbi protiv nevjernika. Treba na kraju naglasiti da je Prvi dil vrlo neutralan što se tiče diferencijacije "naših" i "njihovih". U potpunosti izostaju ikakvi negativni opisi Turaka, većinom ih se opisuje kao lavove, a ne kao neprijatelje.

4.1.1.4. DRUGI DIL

Drugi dil sastoji se od petnaest pjesama, a to su redom: *Ban kralju, Kralj banu, Ban orsagu, Orsag banu, Ban Sigetu, Siget banu, Ban junakom, Junaci banu, Siget banu i vojnikom, Siget kralju, Kralj sigetu, Siget rimskoj crikvi, Siget zvrhu samoga sebe, Vila Hrvatkinja nad Sigetom, Gospodična Sofija i oral*. U drugom dilu nailazimo na monologe, dijaloge i pisma. U najvećem broju slučajeva se dijalog može ostvariti spajajući dvije pjesme koje su pisane kao pismo te druga pjesma označava odgovor na prvu i time čini dijalog. Pravi dijalog nalazimo u pjesmi *Gospodična Sofija i oral*. U prvoj pjesmi *Ban kralju* opet nailazimo na izraz preuzet iz dubrovačkog renesansnog nasljeđa- *tve sluge*: „*a građane prave, tve sluge, pobiše*.“ Rima je vrlo naglašena i dodaje dojmu protočnosti pjesme: „*Ali da opstoje, ni misli ni moći, /svaki čeka svoje smrti u kratkoći; / živ dočekat noći nijedan ne more, / neg se nada poći u nebeske dvore. / Najkašnjim se bore tvoje sluge bojom, / tvoju svitlost dvore i krvčicom svojom..*“ Kolumbić ističe da rima ovdje ima prije svega metričku ulogu. U većini slučajeva odaje dojam da

dolazi spontano, vrlo je laka i ispada krucijalnim dijelom stiha u kojem se nalazi. Kao da je u njemu od samih početaka zamišljena.¹⁴⁵

Ban obavještava svoga cara da će bitka s Turcima biti izgubljena i da će svi njegovi vojnici izgubiti život za obranu Sigeta. Kralj banu odgovara s iznimnom tugom. Jasno je da je ono prvo vrijeme nakon takve katastrofe i pogibije ratnika obilježeno tugovanjem i mržnjom prema onima koji su oduzeli živote "našima". Stoga ne čudi da prvi put u *Odiljenju* upravo u pjesmi *Kralj banu* možemo prepoznati negativno oslikavanje Turaka. Konkretno Vitezović koristi riječ *poganini* kako bi dao emocionalnoj nabijenosti pjesme još veći zamah. Odmah zatim naglašava još jednom želju za sukobom koja je izražena na hrvatskoj strani, koja se u ovoj pjesmi očituje kroz prizmu želje za osvetom: „*za tursku krv piti od mlada kipuće*“. Vitezović ni u ovom trenutku ne propušta biti objektivan te u protutežu negativnoj slici Turaka kao poganina koji zaslužuju da budu poraženi (predrasuda koja je obilježila većinu zrinijada) stavlja želju za krvoločnom osvetom i ratovanjem s hrvatske strane. Negativno oslikavanje na jednoj strani daje negativno oslikavanje i na drugoj strani. Vitezović ovime opet postiže neutralnost u izrazu, a emocionalna obojenost Drugog dila ostaje sasvim netaknuta. Ipak to nije jedini primjer negativnog oslikavanja Turaka. Drugi dil se odlikuje time da je u njemu najizraženiji tradicionalan negativni stav prema neprijatelju. U pjesmi *Ban orsagu*, Nikola Zrinski obraća se knezovima i vođama u domovini. Javlja im ishod Bitke kod Sigeta te traži od njih da mole za sve poginule. Zanimljivo je da prvi i jedini put u čitavom djelu umjesto riječi *odiljenje* u značenju rastanka, Vitezović upotrebljava *razdiljenje*. Značenje je isto, no ipak je zanimljivo da autor radi malenu odstupnicu od riječi koja se nalazi u naslovu njegova djela: „*ter prošćenje dajte k ovom razdiljenju*“. U pjesmi *Orsag banu* velikaši i vođe obraćaju se Nikoli Zrinskom: „*Bane, naša diko, naš viteški bane, /čusmo tve veliko borenje i rane/ ... Jakoga vojnika hrabrosti si spunil, / od*

¹⁴⁵ Kolumbić Nikica: Vitezovićev lirski doživljaj sigetske tragedije. Senjski zbornik, Vol. 4 No. 1, 17970, str 291

vika do vika slavom si se krunil.“. Ovo je vrlo značajno jer Vitezović još jednom skreće pažnju čitateljima na to kako bi se javnost trebala odnositi prema Zrinskim. On podsjeća na hrabrost, slavu koju prezime zaslužuje i dužnost prema žrtvi koju je Nikola Šubić Zrinski podnio. Osim toga, Vitezović uporno daje komparaciju Zrinskoga s Herkulom, ne bi li tako podsjetio na stav iz predgovora *Odiljenja* o tome s kime Zrinski dijeli mjesto u palači slavnih i hrabrih.

Teško je čitati pjesmu *Siget rimskoj crkvi* jer je prožeta opisima i osudom uništavanja kršćanskih simbola. Vrlo se detaljno opisuje bezobzirno razaranje svega što je sveto hrvatskoj strani, te se time oslikava Turke kao bezobzirne i nehumane rušitelje. „*crkve mi podira i božje oltare,/ ždriba se na zare za blago crikveno,/ za ime ne mare Krsta božanstveno*“. Vanja Budišćak te opise dovodi u poveznicu s hrvatskim humanističkim i ranorenesansnim autorima, posebno s Markom Marulićem. Njegovo djelo *Molitva suprotiva Turkom* oštro je protuturski intonirano i u njemu se mogu prepoznati slični motivi koji se pojavljuju u Drugom dilu *Odiljenja*.¹⁴⁶ Zanimljivo je iz današnje perspektive čitati stihove iz pjesme *Vila Hrvatkinja nad Sigetom*: „*Da bi k tomu činu i hrvatska vila/ za dragu družinu v šereg išla bila;/ da bi se pobila, muža gljedeć, žena,/ starica branila mat sinka ljubljena;/ da b' ljuba srčena kod ljuboga stala,/ sestrice hrabrena bratu pomoć dala;/ da bi s dragim pala svaka svojim bila,/ nasladnost imala barem v smrti vila, -/svaka bi hotila oditi pod Siget,/ šišakom se smila pokrit, meč v ruke zet,/ trude boja podjet i bliže stupiti/ za dragoga objet, gdi će duh spustiti./ Zač ne hti prositi i nas k toj teškoći/ da bi te braniti i mi mogle doći?/ I u nas su moći k obrambi zgojene/ da b' mogle pomoći, ako smo prem žene./ I mi smo rođene od junakov vile,/ o boju zgojene, srčene bi bile*“. Ovdje bi se moglo raspravljati o tome koliko je Vitezović napredan za svoje vrijeme, jer po nekim kriterijima žene ni danas nisu u potpunosti asimilirane u vojsku, kamoli u ono doba, a on se u ovim stihovima još i stavlja u perspektivu žene koja je voljna ratovati za veće dobro, za

¹⁴⁶ Budišćak Vanja: Poganska sila: Slika Turaka u Vitezovićevu *Odiljenju Sigetskom*. Senjski zbornik 40, 2013, str. 349

svoju braću i muževe. Međutim, ovi stihovi uopće ne pokazuju Vitezovićevu naprednost u tom smislu. Naime, žene su sudjelovale u ratovima još od antike. Naravno, ne jednako kao muškarci i to su bile rijetke prilike. Ono što treba ovdje priznati Vitezoviću je da prepoznaje srčanost koju žene mogu imati u bitkama. On poznaje povijest jer je za nju od mladih dana intenzivno zainteresiran te je vrlo vjerojatno bio upućen u postojanje žena ratnica i njihovu prednost, a o tome odlučuje naučiti i narod kojemu je namijenio djelo. On želi da se narod ujedini u svakom smislu pa stoga na ovaj način upozorava da su mnogi događaji mogli imati drugačiji kraj samo da je bilo više složnosti i da je narod bio ujedinjen.

4.1.1.5. DIL TRETI

Treći dio sastoji se samo od jedne pjesme koja nosi naslov *Putnik i jeka*. Cijela pjesma je na razgovornoj razini dijaloga između dva lika koji nisu sudjelovali u borbi za Siget i koji je izveden u baroknoj figuri jeke. Dijalog se odvija nekoliko mjeseci nakon opsade Sigeta i pogibije vojnika. Emocionalne nabijenosti nema, barem ne u onoj mjeri kao što je to u Drugom dila. Doživljaji su se smirili i emocije su se počele smirivati, ali bol i žal za izgubljenim životima i dalje su prisutni. Zanimljivo je i da Vitezović, kako bi napravio odmak od emocija iz Drugog dila i uravnotežio djelo da bi bilo što više objektivno te samim time i poučno, fokus stavlja na likove koji nemaju veze sa samim događajem, koji o njemu samo razgovaraju. Niti putnik niti jeka nisu ni na koji način izravno pogođeni sudbinom branitelja Sigeta i turskih vojnika, oni o tome samo promišljaju. Čitatelji dobivaju sasvim novu perspektivu događaja pod Sigetom, perspektivu koju je prvi Vitezović pokazao i koja će ostati jednim od glavnih obilježja njegova djela. S obzirom na odmak od traumatičnih događaja pod Sigetom, ne nalazim mnogo negativnih karakterizacija Turaka. Ima ih, ali te karakterizacije nisu teške. Jedna od najupečatljivijih je ona gdje ih Vitezović naziva zmijama: „*Po svoj toj tvrđini grad ujiše zmije,/ter se u zidini Turčin smije!*“. Osim takve karakterizacije, ima mnogo neutralnih i objektivnih koje se

stavljaju u ravnotežu s pozitivnim karakterizacijama hrabrih junaka koji su branili grad Siget. Ipak, pozitivno karakteriziranje branitelja Sigeta i Nikole Šubića Zrinskog najviše je koncentrirano u prva dva dila. Kako djelo ide prema kraju ono je vrlo objektivno i pomalo sterilno. Vitezović se ne želi upuštati u opredjeljivanje za jednu od sukobljenih strana. Njegov je cilj bio poučiti narod i upozoriti na veličinu Zrinskog. Vanja Budišćak također naglašava da *Odiljenje* ima isključivo pučko – prosvjetiteljsku svrhu. To argumentira mnogim unutar tekstušnim signalima sve od stihova oralne provenijencije i prepoznatljivih izraza koji spadaju u postupke usmene književnosti pa do „*dijaloških dionica, jake religiozne nabijenosti i sklonosti sentencijskome premreživanju tekst (barokno – pučki didaktičizam)*..“¹⁴⁷. To ciljanje pučke publike može dodatno objasniti zašto Vitezović toliko inzistira na neutralnosti svoga stava u karakteriziranju obiju sukobljenih strana. Naime, sloj kojemu je namijenjeno djelo naučen je na suživot s Turcima, te su neki njegovi pripadnici zasigurno uvidjeli vrline u karakterima Turaka s kojima su bili prisiljeni dijeliti životni prostor. Stoga ne bi imalo smisla da je Vitezović isključivo negativno okarakterizirao Turke. Svakako bi bilo nepravedno od mene da izostavim spomenuti još jednu činjenicu koja je mogla utjecati na sterilnost u karakterizaciji koji je iskazao Vitezović. U vrijeme kada piše djelo i kada ga tiska, turska moć je u fazi opadanja. Oni se povlače i granice se mijenjaju. Nema spomena nekadašnjoj velikoj sili koja je bila najreprezentativnija upravo u doba sultana Sulejmana I. koji je umro tijekom opsade Sigeta. Vjerujem da bi bilo previše nepoželjno veličati ponovno Turke u vrijeme kada je narod od njih "odahnuo".

4.1.1.6. DIL ČETRTI- NADGROBNICE

Četvrti dil sadrži nadgrobnice: *Sultana Sulimana, cara turskoga; Druga istoga cara, gdi putniku car odgovara; Treta istoga; Četrta istoga; Mikule kneza*

¹⁴⁷ Budišćak Vanja: Poganska sila: Slika Turaka u Vitezovićevu *Odiljenju Sigetskom*. Senjski zbornik 40, 2013, str. 357

od Zrinja, bana; Druga istoga bana; Delimana, sina velikoga Hama, poglavnika Tatarskoga; Hamujvana, sina kralja od Širije; Amirašena, velikoga vojvode harapskoga; Deli-Vida Žarkovića; Istoga Deli-Vida i Julijane drugarice; Demirhana, drugoga vojvode harapskoga; Andrijana Radovana; Druga istoga; Murtuzana paše i Ahmeta, sina njegovoga; Kneza Gašpara Alapića; Velikoga Kadijašera turskoga; Rustana vezira; Idriza, vezira tatarskoga; Rahmata Golije; Petra Farkašića, poglavara sigetskoga; Alderana, vojvode harapskoga; Embrulaha lipoga, u kojoj Aripjanine zaručnica plače; Dvih bratov Miloša i Mate Badanjkovićev; Ivana Novakovića; Kairbega, vezira mamalučkoga; Gospodina Jurja Čakovića; Radivoja i Juranića vojvod; Samoga Juranića vojvode; Andrija Gusića glavara; Stipana Oršića; Petra Patatića; Mikule Sekulića; Vuka Patratovića; Ilije Golema; Drugih vitezovi kršćanskih, sigetskih braniteljov; Sigeta grada; Druga istoga grada, u kojemu rat govori.

Četvrti dil je kulminacija svega što je Vitezović gradi kroz cijelo djelo. Sastoji se od zbira epitafskih pjesama koje su posvećene poginulim junacima s obje sukobljene strane. To je zaista vrhunac neutralnog pristupa karakterizaciji sudionika sukobljenih strana. On pristupa individualno svakom junaku kojega može imenovati i nastoji ga prikazati u što pozitivnijem svijetlu. To je vrhunac motiva smrti u kojoj su svi jednaki. Sve "ovozemaljsko" nestaje, a u smrti ostaju samo ljudi vođeni emocijama, nagonima, vjerovanjima. I bez obzira na "ovozemaljske" razlike koje se afirmiraju upravo oko vjerovanja, emocija i nagona, u smrti tih razlika nema. Vjera je vjera, i svatko je nagrađen što je vjeru branio. Emocije su za svakoga pojedinca jednake. Svaki od junaka rastao se od života. To je ujedno i temeljni rastanak u Vitezovićevom *Odiljenju*- rastanak čovjeka od života. Iako sam prije napomenula da Vitezović vrlo malo pažnje obraća na događaje kako su se odvijali u povijesnoj zbilji (pritom ne mislim da iskrivljuje povijesne činjenice, nego da ih namjerno propušta kako bi pojačao lirski naboj pojedinih trenutaka i doživljaja), u Četvrtom dilu fabula u potpunosti

izostaje. Epitafske pjesme nižu se jedna za drugom ne dajući čitateljima slijed događaja. Upravo se ovdje očituje Vitezovićevo obrazovanje i njegov boravak kod Valvasora. On kraju svoga djela pristupa vrlo sustavno, predano i temeljito. Nikoga ne propušta, naprotiv, svakome se posvetio. U epitafskim pjesmama koristi skoro sve poznate stihove i strofe, ali unosi i novitete. U *Nadgrobnici Alderana* prepoznajemo sedmerac sa šestercem. Dvanaesterački dvostruko rimovani trostih nalazi se u *Nadgrobnici Delivida Žarkovića*, dvanaesterac sa sedmercem u *Nadgrobnici Kadiašera* dok je *Nadgrobnica Murtuzana i Ahmeta* pisana u dvanaestercu sa šestercem. Vitezović unosi čak i heksametar (*Nadgrobnica četrti sultana Sulimana i druga Sigeta grada*), vjerojatno pod utjecajem europskog klasicizma te je to prvi takav pokušaj jer se ritamska osnova hrvatskog jezika ne uklapa u strukturu klasičke metrike.¹⁴⁸

5. ZAKLJUČAK

Iz svega gore napisanog može se izvući nekoliko zaključaka. *Vazetje Sigeta grada* i *Odiljenje Sigetsko* dva su vrlo različita djela, pisana u različito vrijeme iz različitih razloga. Oba su djela odraz kulture i vremena u kojima su nastala. Oba su i odraz svojih autora te njihovih ambicija i ciljeva.

Glavne razlike između *Vazetja Sigeta grada* i *Odiljenja Sigetskog* su:

1. Političko – društvena zbilja u kojoj autori žive.

Osim položaja pripadnika koji nose prezime Zrinski (društvena zbilja), u mnogome se razlikuje i politička situacija u kojoj Karnarutić i Vitezović žive. Karnarutić je živi u vrijeme kada je Siget, pao te kao suvremenik stvara trajni spomenik tome događaju. On želi narodu točno po redu kako se sve odvijalo predstaviti kako i zašto je Siget pao u turske ruke. Želi turskoj sili suprotstaviti junaštvo hrvatskoga naroda. Vitezović pak nema potrebe za tim. On, doduše,

¹⁴⁸ Kolumbić Nikica: Vitezovićev lirski doživljaj sigetske tragedije. Senjski zbornik, Vol. 4 No. 1, 1970, str. 294

proslavlja velikana hrvatskog naroda- Nikolu IV. Zrinskog, ali kako bi očistio ti prezime od sramote, te kako bi istaknuo borbenost i domoljublje Hrvata. On želi razjedinjeni narod ujediniti u vrijeme kada turska moć opada. Kada je neprijatelj s istoka u sumraku svoga vojevanja na prostorima hrvatskog naroda. Posljedica toga je da se ton *Vazetja* i *Odiljenja* značajno razlikuje.

2. Olikavanje neprijatelja.

Iako Karnarutić ne propušta pohvaliti veličinu sultana Sulejmana I., te njegovu moć i odlično zapovijedanje vojskom, njegovi su opisi Turaka izrazito negativno orijentirani. Negativna orijentacija ne postiže se samo izrazima (pogani, nevjernici, psi, hulje) nego i tonom kojeg stvara. Karnarutić se jasno stavlja na stranu hrvatskog naroda. Za razliku od njega Vitezović daje do znanja da je Hrvat, ali ne opredjeljuje se za jednu od sukobljenih strana. Njegov pristup je izrazito neutralan. Negativna karakterizacija s jedne strane uvjetuje negativnu karakterizaciju s druge strane. Pozitivne karakterizacije ne znače preuveličavanje u opisima, nego objektivnost koja nudi prikaz vrline ratnika. Jedino je naglašena hvala Nikole IV. Zrinskog, ali s obzirom na sterilnost ostatka djela, osobito Četvrtog dila, to je skoro zanemarivo te je stav autora prema sukobljenim strana izrazito uravnotežen.

3. Tema.

Na prvi pogled mogla bih zaključiti da je tema ista jer oba djela osnovu grade na opsadi Sigeta 1566. godine. No, da tome nije tako može se vidjeti već iz naslova. Brne Karnarutić tematizira zauzeće grada Sigeta (vazetje = zauzeće), a Pavao Ritter Vitezović tematizira rastanak (odiljenje = rastanak) kao posljedicu pada Sigeta. Oni polaze od iste osnove, ali dolaze do vrlo različitih ostvaraja.

4. Vremenska okosnica djela.

Ni vremenska okosnica djela skoro nema dodirnih točaka. *Vazetje* obrađuje vrijeme prije Bitke za Siget te samu bitku do pogibije hrvatskih junaka. *Odiljenje* pak obrađuje zadnje trenutke života Nikole IV. Zrinskog i zadnje trenutke slobode grada Sigeta te dane i mjesece nakon pada grada.

5. Uzori i ciljevi.

Karnarutiću je glavni uzor Ferenc Črnko, te se isključivo po njemu vodi kako bi što istinitije prikazao povijesni događaj kojeg je namjeravao ovjekovječiti u književnosti. Uzor je odabrao u skladu sa ciljem kojega je želio ostvariti. S obzirom da je izbor teme bio novitet u Karnarutićevo vrijeme, jasno je da je nužno morao oslonac tražiti u Črnku kako bi se adaptacijom povijesnog događaja u svoje djelo što više približio istini i tu istinu prenio čitateljima. Cilj je bio proširiti slavu Nikole Šubića Zrinskoga i branitelja Sigeta i naglasak staviti na njihovu junačku smrt. Karnarutić je svojevrsni začetnik sigetske epopeje, a Vitezović je vrhunski objedinio sve prijašnje ostvaraje na tom području i onda poentirao nečim sasvim drugačijim i svježim. Značajna je već i činjenica da je drugo, bečko izdanje *Odiljenja* obilježilo stogodišnjicu Karnarutićevog *Vazetja*. Vitezović uzore ima u svim svojim prethodnicima koji su se nakon Karnarutića bavili temom Sigeta, no najviše se ugleda na Petra Zrinskog s čijim djelom *Opsida Sigetska* ostvaruje mnoge intertekstualne odnose. On se ugledao na tematiku koju su obrađivali njegovi prethodnici, poslužio se čak mnogim motivima i likovima koje nalazimo i u Petra Zrinskoga, ali temu donosi na posve drugačiji i novi način, nesvojstven za *zrinijade* uopće. On gotovo u potpunosti izostavlja epsko te naglasak stavlja na lirski doživljaj pa mnogi suvremeni stručnjaci *Odiljenje* radije nazivaju zbirkom lirskih pjesama (što ono uistinu i jest), nego spjevom. Cilj djelomično dijeli s Karnarutićem, mogla bih skoro reći da je to prva sličnost između ta dva djela. Želio je poučiti narod te proslaviti prezime Zrinski. Također bih mogla zaključiti kako u potpunosti dijele cilj, no to bi bio krivi zaključak. Zašto? Treba gledati uzrok koji je doveo do postavljanja tog cilja. Vitezović želi proslaviti prezime

Zrinski jer, kao što sam prije pisala, živi u doba neposredno nakon zrinsko – frankopanske katastrofe u koje prezime Zrinski stavljeno na stup srama, a svi koji nose to prezime označeni su kao izdajice. On svojim djelom ukazuje na slavu prezimena Zrinski i na način na koji je Nikola Šubić Zrinski zadužio narod. Karnarutić ne proslavlja prezime Zrinski, barem ne primarno, nego isključivo junaka Nikolu Šubića Zrinskog. Posljedično je proslavio cijelu obitelj Zrinski koji su u nacionalnoj svijesti ostali zapamćeni kao nacionalni junaci.

6. Jedinstvo vremena i prostora.

U *Vazetju* je prisutno razbijanje prostornog jedinstva nepostojanjem logičke poveznice između duljine nekog dijela i njegova značenja, to jest njegove važnosti. Opis sultana i njegove vojske je vrlo opširan, ali ne predstavlja središnju temu djela kako bi se to moglo pretpostaviti prema njegovoj dužini. U *Odiljenju* nema ni prostornog ni vremenskog jedinstva. Radnja je rastrgana te se kronološki slijed događaja gotovo ne može uočiti. Vitezović je mnogo detalja propustio kako bi oslobodio prostor lirskom izražaju.

7. Narativnost.

Vazetje Sigeta grada iznimno je narativno. O tome dovoljno govori činjenica da se Karnarutiću prigovaralo da samo dao kronološki prikaz događaja te da nema nikakvog književno - umjetničkog ostvaraja. Naravno, to nije istina, ali nam govori o narativnosti njegova djela. U *Odiljenju* narativnost možemo prepoznati samo u tragovima. Kada bismo skupljali scene iz cijeloga djela, ne bismo uspjeli dobiti cijelu sliku povijesnog događaja kojega opjevava. Fabula gotovo uopće ne postoji. Čitateljima su dani samo lirski doživljaji prolaznika, bana, junaka, grada, sultana i kralja. Naglasak je na njihovim emocijama izazvanim rastankom i promišljanjima o smrti.

8. Vokabular.

Ovdje stavljam naglasak na uporabu tuđica. Karnarutić vrlo često upotrebljava turcizme, dok Vitezović svaku "tuđu" riječ izbjegava upotrijebiti ako je to ikako moguće te pribjegava stvaranju novih riječi i tako doprinosi bogaćenju jezika kojim piše.

9. Poetika

Jedna od najočitijih razlika između *Odiljenja sigetskog* i *Vazetja Sigeta grada* je činjenica da pripadaju različitim poetikama. *Vazetje Sigeta grada* tipično je djelo jednog manirista, dok je *Odiljenje Sigetsko* napisano u vrijeme baroka. U doba baroka prisutna je duboka politička podijeljenost hrvatskih zemalja. Ne postoji standardni jezik, a dijalektološka situacija je vrlo složena i dodatno zakomplicirana turskim prodorima u petnaestom i šesnaestom stoljeću.¹⁴⁹ Posljedice razdjedinjenosti i nepostojanja jedinstvenog kulturnog i društvenog života bile su zaboravljanje starih predaja u mnogim krajevima, navikavanje na tuđe običaje te nedjednakost u društvenom ustroju i stupnju kulture pojedinih krajeva.¹⁵⁰ Vitezović je reprezentativan autor hrvatskog književnog baroka upravo iz razloga što se u *Odiljenju* jasno oslikava povijesna zbilja u kojoj živi. Vidi se želja za ujedinjenjem hrvatskog naroda koji je razdjedinjen, a očit je i fokus na jezik. Karnarutića kao manirista odlikuje oslanjanje na tradiciju (tipično za renesansne autore), ali uz već jedan svojevrсни iskorak naprijed, to jest traženje nekih novih izričaja i motiva. Maniristički tekstovi su obilježeni osviještenim odnosom prema tradiciji naroda kojemu autor pripada. Nešto što do izražaja dolazi u novitetu koji on nudi, temi koju postavlja kao preteča baroka koji će ju sasvim obgrliti i njome se pozabaviti. On je svjestan vremena u kojemu živi i svega što slijedi pa osjeća snažan poriv ostaviti "spomenik trajniji od mjedi".¹⁵¹ Ne samo da se mijenja odnos prema tradiciji, nego je jedna od težnja manirista

¹⁴⁹ Lisac Josipa: Hrvatski književni jezik u doba baroka, str. 168

¹⁵⁰ Kravar Zoran: Barok kao potonulo hrvatsko dobro, str. 202

¹⁵¹ Horacije: *Exegi monumentum aere perennius* (Podignuh spomenik trajniji od mjedi). Misli na samog sebe sa svojim pjesništvom.

bila naći nove teme o kojima bi progovarali. Osim toga, već se mogu zamijetiti figure kojima je cilj da stil autora učine neobičnim i skrenu pozornost na autorovu sposobnost izražavanja. Karnarutić se obraća i čitateljstvu kako bi si osigurao pravo na govorenje.

Glavne sličnosti između *Vazetja Sigeta grada* i *Odiljenja Sigetskog*:

1. Tipični ostvaraju za poetiku u kojoj nastaju.

Tijekom analize *Odiljenja* sam nekoliko puta naglasila kako je riječ o novom pristupu i o djelu koje je netipično. To i dalje stoji. *Odiljenje* je djelo po svom sadržaju i formi netipično za *zrinijade*, ali tipično za razdoblje baroka u kojemu nastaje. Vitezovića zanima sve što zanima barokne autore i služi se baroknim figurama (figura jeke), promišlja o smrti, racionalan je te promišlja o jeziku kojim piše. Sudara zbilju i fikciju. Predstavlja nam privatne svjetove junaka, upoznaje nas s njihovim emocionalnim i karakternim osobinama i doživljajima. Tome korijen možemo pronaći u baroknoj zaokupljenosti čovjekom kao pojedincem.¹⁵² Ipak, ukoliko izuzmemo figuru jeke, Vitezović ne koristi mnogo baroknih figura i ukrasa jer općenito nije sklon baroknim stilskim obilježjima. Ipak, dominantan je odjek vremena u kojemu djelo nastaje. Nije mogao "pobjeći" od oslikavanja političko – društvene zbilje u kojoj živi kroz način oslikavanja Turaka. Također, dobro se očituje još jedna činjenica epike hrvatskog baroka. Iako živi u vremenu kada nema potrebe veličati junaštvo narodnih heroja jer borbe s neprijateljem više nema u tom smislu, on ipak veliča narodnu prošlost dok je naglašeno orijentiran prema budućnosti naroda i budućim borbama, što je jedna od odlika baroknog slavizma (želja za identifikacijom sa cjelokupnim slavenstvom i poticaj na pisanje djela koja na to usmjeravaju zbog povijesnih okolnosti- razjedinjenost i podijeljenost).¹⁵³ Također, Siget je središnja tema u

¹⁵² Faličevac Dunja: *Epika*, str. 4

¹⁵³ Loborec Anđelka: *Život i djela Pavla Rittera Vitezovića*, str. 2

hrvatskom književnom baroku. To je poetika u kojoj nastaje najviše književnih obrada tog povijesnog događaja. Barokne autore karakterizira i snažno oslanjanje na retoriku, racionalnost, fokusiranost na jezik u kojemu žele ostvariti što veću virtuoznost (nema tuđica, novotvorenice), a ne toliko na sadržaj. Dakle, Vitezović je ispoštovao temu, ali sadržaj nije u fokusu. Karnarutić radi odmak od svojih prethodnika samo se u nekim slučajevima na njih oslanjajući. Radi iskorak prema naprijed, ali nije u tome potpuno siguran. On je tipičan manirist. O likovima u Vazetju Sigeta grada nema mnogo podataka koji se tiču njihovih privatnih života, naprotiv, snažno su naglašena njihova junačka djela. Vrlo različito od onoga što susrećemo u baroknim obradama Bitke za Siget gdje junaci pokazuju svoje privatne sfere, emocije i reminiscencije. Prema Milivoju Solaru manirizam je stilski pravac kojega odlikuje uporaba tradicionalnih oblika i figura, s izrazitim pretjerivanjem, uznemirenošću i patetičnošću te naglašavanjem važnosti detalja nasuprot cjelini.¹⁵⁴ Karnarutić se oslanja na tradiciju, a njegov bijeg od nje očituje se upravo u suprotstavljanju detalja nasuprot cjelini i ponekoj patetičnoj epizodi.

2. Oslonac na Marka Marulića.

Oba autora se u nekim segmentima oslanjaju na svoga prethodnika, Marka Marulića. Vitezović piše stihom marulićevskoga tipa, a Karnarutić se oslanja na Marulića i njegovu *Juditu* kao na reprezentativno djelo poetike na koju se oslanja. Marulića kao uzor prepoznajemo u Karnarutićevu stilu i u jeziku u Vazetju Sigeta grada. Karnarutić upotrebljava neke riječi i fraze koji su tipični za Marulića te se u opisu sultana i turske vojske umnogome oslanja na Marulićev opis Holoferna i njegove vojske.

3. Stih.

Vazetje Sigeta grada pisano je u dvostruko rimovanim dvanaestercima, a i u *Odiljenju*, iako su u njemu prisutne mnoge vrste stihova, najčešće prepoznajemo

¹⁵⁴ Lucić Antun: Maniristički svijet Marina Držića. str. 61

dvostruko rimovani dvanaesterac. To je odlika vremena u kojem su djela nastala te uzora na koje su se autori oslanjali. Za stih je presudan Marko Marulić.

4. Sustavnost i konciznost.

Oba autora vrlo sustavno pristupaju stvaranju svoga djela. U Karnarutića se to prepoznaje u želji i trudu koji ulaže da nijednu bitnu povijesnu činjenicu ne izostavi ili iskrivi. On se trudi imati povjesničarsku objektivnost i pristup događaju, ali istovremeno ne napisati kroniku, nego umjetničko djelo. U Vitezovića se to pak najbolje očituje u Četvrtom dilu gdje ne propušta napisati nadgrobnicu ni za jednog junaka i s turske i s hrvatske strane. Za neke je čak napisao i više od jedne Nadgrobnice (sultan, ban). Nijedan autor ne dopušta si propuste u dolasku do cilja kojeg su si postavili.

5. Usmena ("narodna") književnost

Kao što sam prije spomenula, u šesnaestome i sedamnaestome stoljeću pisci iskazuju veliko zanimanje za usmenu književnost. Uz to, Vitezović je jedan od autora koji najjasnije iskazuju zainteresiranost za narodno bogatstvo i kulturu. Oba autora u svoja djela uključuju poslovice iz naroda.

6. Domoljublje

Ovdje nemam što pretjerano dodati. Jasno je da su oba autora veliki domoljubi, te je to jedan od glavnih poticaja hvatanja ukoštac s ovom temom.

6. POPIS LITERATURE

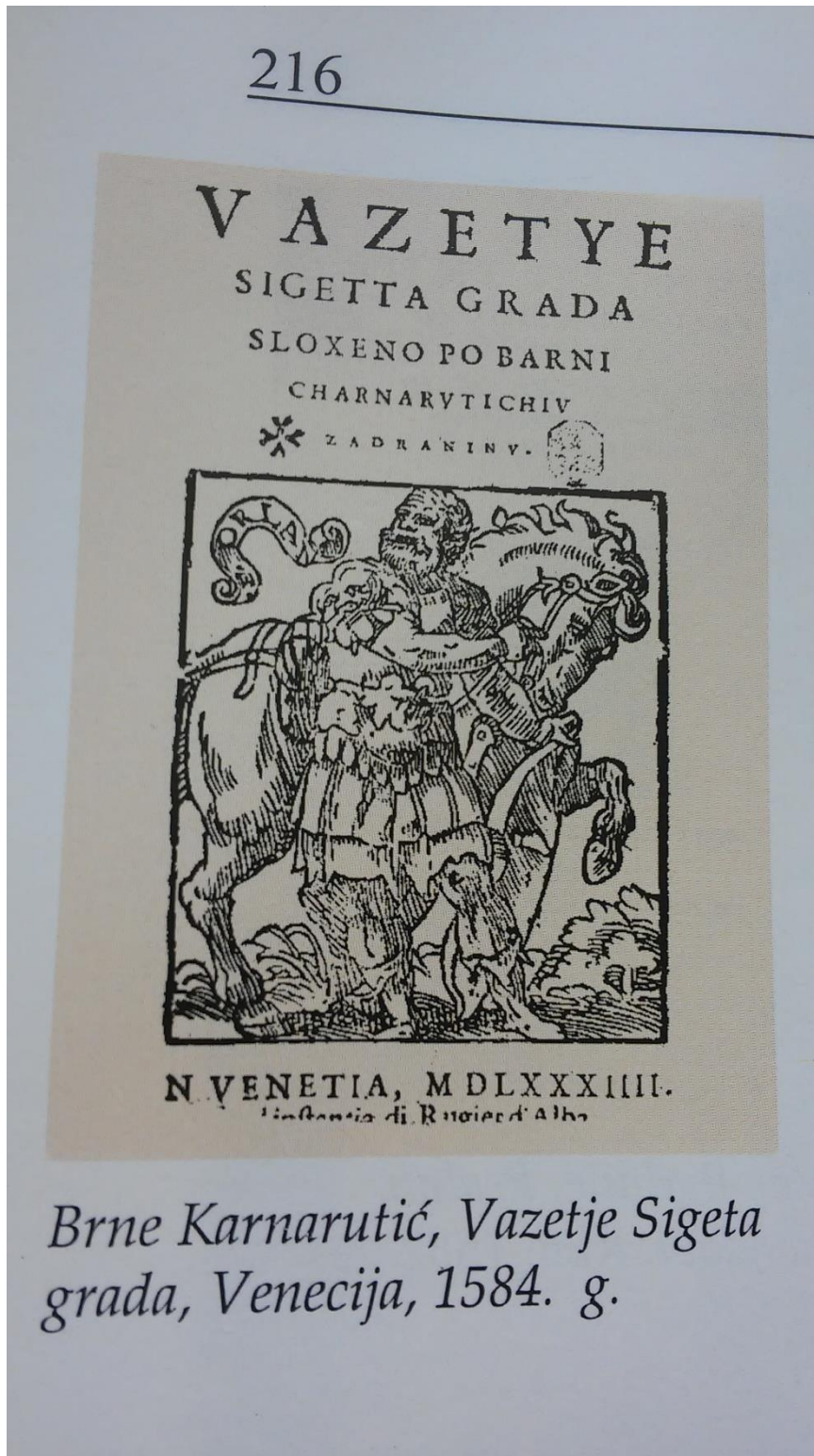
1. Barac Antun: Predgovor. Izložba djela Pavla Rittera Vitezovića 1652.-1952., Zagreb. 1952
2. Blažević Marija: Hrvatska barokna religiozna lirika i književni ukus. Rijeka, 2018.
3. Blažević Zrinka: Chaterine Anne Simpson: Pavao Ritter Vitezović; Defining national identity in the baroque age. Senjski zbornik 24
4. Bogišić Rafo: Pavao Vitezović kao kroatist. Senjski zbornik 22, 1995
5. Bratulić Josip: Pavao Ritter Vitezović – utemeljitelj Hrvatske zemaljske tiskare u Zagrebu. Senjski zbornik 22, 1995
6. Budišćak Vanja: Poganska sila: Slika Turaka u Vitezovićevo *Odiljenju Sigetskom*. Senjski zbornik 40, 2013
7. Budišćak Vanja: Poslovice u Vitezovićevo *Odiljenju Sigetskom*. Zavod za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU, Zagreb, 2019
8. Budišćak Vanja: Treće Vitezovićevo izdanje *Odiljenja Sigetskog (1695)*. Zagreb, 2016
9. Dobronić Lelja: Pavao Ritter Vitezović u Zagrebu. Senjski zbornik 22, 1995
10. Faličevac Dunja: Epika. 2006
11. Fra Jurušić Hrvatinić Gabrijel: Pavao Ritter Vitezović kao latinist (osvrst na neka Vitezovićevo latinska djela). Senjski zbornik 22, 1995
12. Franičević Marin: Čakavski pjesnici renesanse, Matica Hrvatska, Zagreb, 1969.

13. Franičević Marin: Povijest hrvatske renesansne književnosti, Školska knjiga, Zagreb, 1983.
14. Franičević Marin, Švelec Franjo, Bogišić Rafo: Knj. 3, Od renesanse do prosvjetiteljstva, u: Povijest hrvatske književnosti u sedam knjiga, LIBER MLADOST, Zagreb
15. Karnarutić Brne: Vazetje Sigeta grada, u: Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016.
16. Kolumbić Nikica: Sigetska epopeja od manirizma do kasnog baroka u: Sigetska epopeja od Karnarutića do Vitezovića (1584-1684), Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija u povodu 400. obljetnice izdanja "Vazetja Sigeta grada" Brne Karnarutića (Venecija 1584) i 300.obljetnice izdanja "Odiljenja sigetskog" Pavla Vitezovića (Linz 1684), Zadar, 1986.
17. Kolumbić Nikica: Vitezovićeve lirski doživljaj sigetske tragedije. Senjski zbornik, Vol. 4 No. 1, 1970,
18. Kravar Zoran: Barok kao potonulo hrvatsko dobro. Croatica: časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu, Vol. 18 No. 26-27-28, 1987.
19. Krmpotić Branko: Grad Senj u Vitezovićeveu pjesništvu. Senjski zbornik, vol. 4, No. 1, 1970
20. Lisac Josipa: Hrvatski književni jezik u doba baroka. Croatica: časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu, Vol. 23/24 No. 37-38-39, 1993.
21. Loborec Anđelika: Život i djela Pavla Rittersa Vitezovića. 2019
22. Lucić Antun: Maniristički svijet Marina Držića. Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, No. 5, 2009

23. Ljubović Enver: Grbovi senjskih Rittersa Vitezovića i heraldika u djelima Pabla Rittersa Vitezovića. Senjski zbornik 38
24. Melem Hajdarović Mihaela: Valvasor, Vitezović i *Slava Vojvodine Kranjske*. *Studia lexicographica*, god. 5, br. 2 (9)
25. Moguš Milan: Napomene o Vitezovićevu jeziku. Senjski zbornik, Vol. 15 No. 1, 1988
26. Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu, priredili: Bratulić Josip, Lončarević Vladimir i Petrač Božidar, Čakovec, 2016.
27. Palameta Miroslav: Povijesni izvori za *Pismu od bana Zrinovića i cara Sulimana* Andrije Kačića Miošića. *Nova prisutnost* 12 (2014) 2
28. Ritter Vitezović Pavao: *Odiljenje Sigetsko*. Linz, 1684
29. Švelec Franjo: Iz naše književne prošlosti (studije iz starije hrvatske književnosti), Književni krug, Split, 1990.
30. Vila Hrvatica: Hrvatsko pjesništvo humanizma i renesanse, ALFA, Zagreb, 1998.
31. Vončina Josip: Jezična slika hrvatskoga književnog baroka. Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu, Vol. 20, No. 1, 1994
32. Vončina Josip: O jezičnim kontaktima u Karnarutićevu „Vazetju Sigeta grada“, u: *Sigetska epopeja od Karnarutića do Vitezovića (1584-1684)*, Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija u povodu 400. obljetnice izdanja "Vazetja Sigeta grada" Brne Karnarutića (Venecija 1584) i 300.obljetnice izdanja "Odiljenja sigetskog" Pavla Vitezovića (Linz 1684), Zadar, 1986.

7. PRILOZI

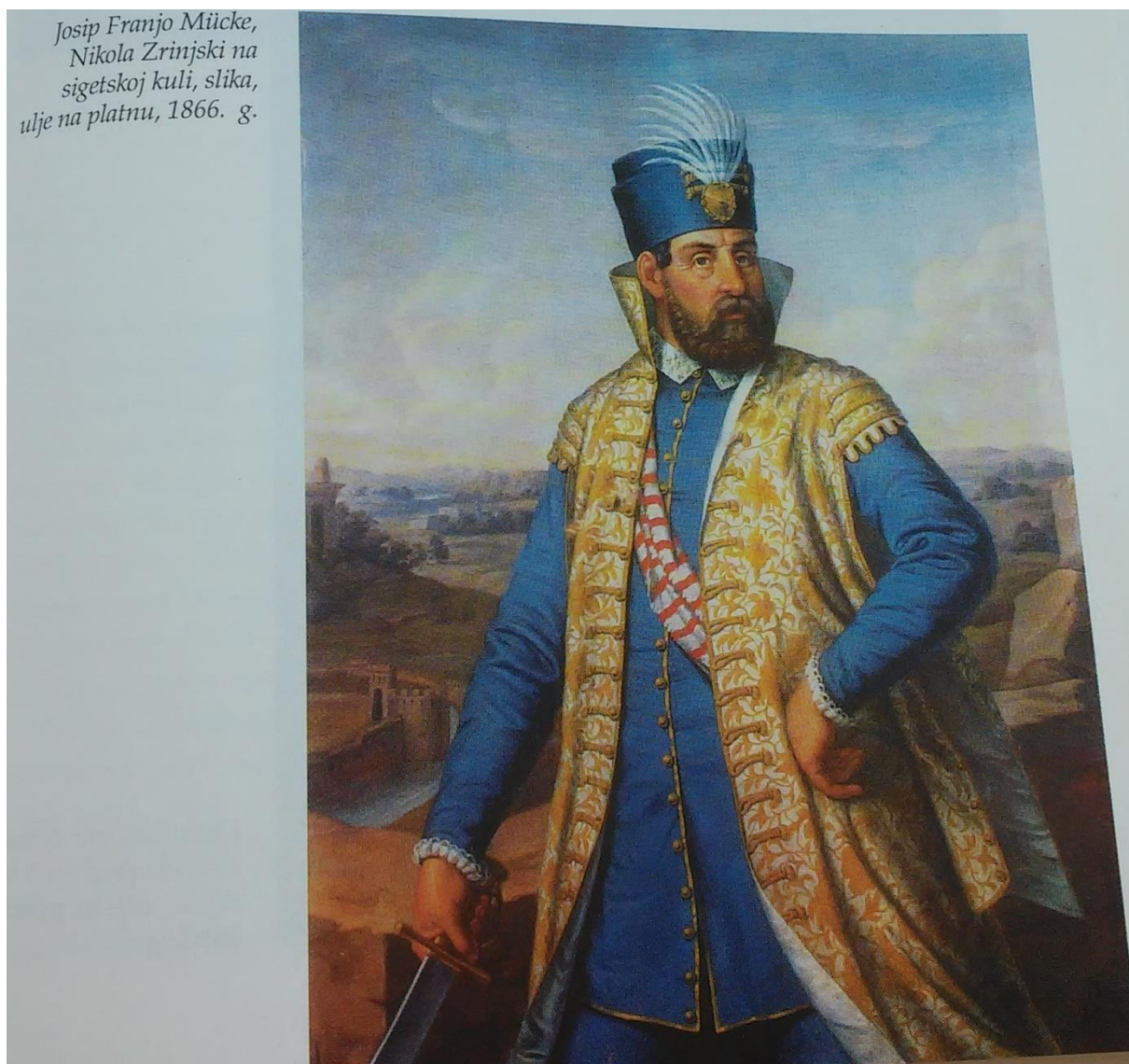
Prilog 1.

Izvor: Mijatović Anđelko: Iz ravnice hrvatske povijesti i kulture, Školska knjiga, Zagreb, 1996., str. 216

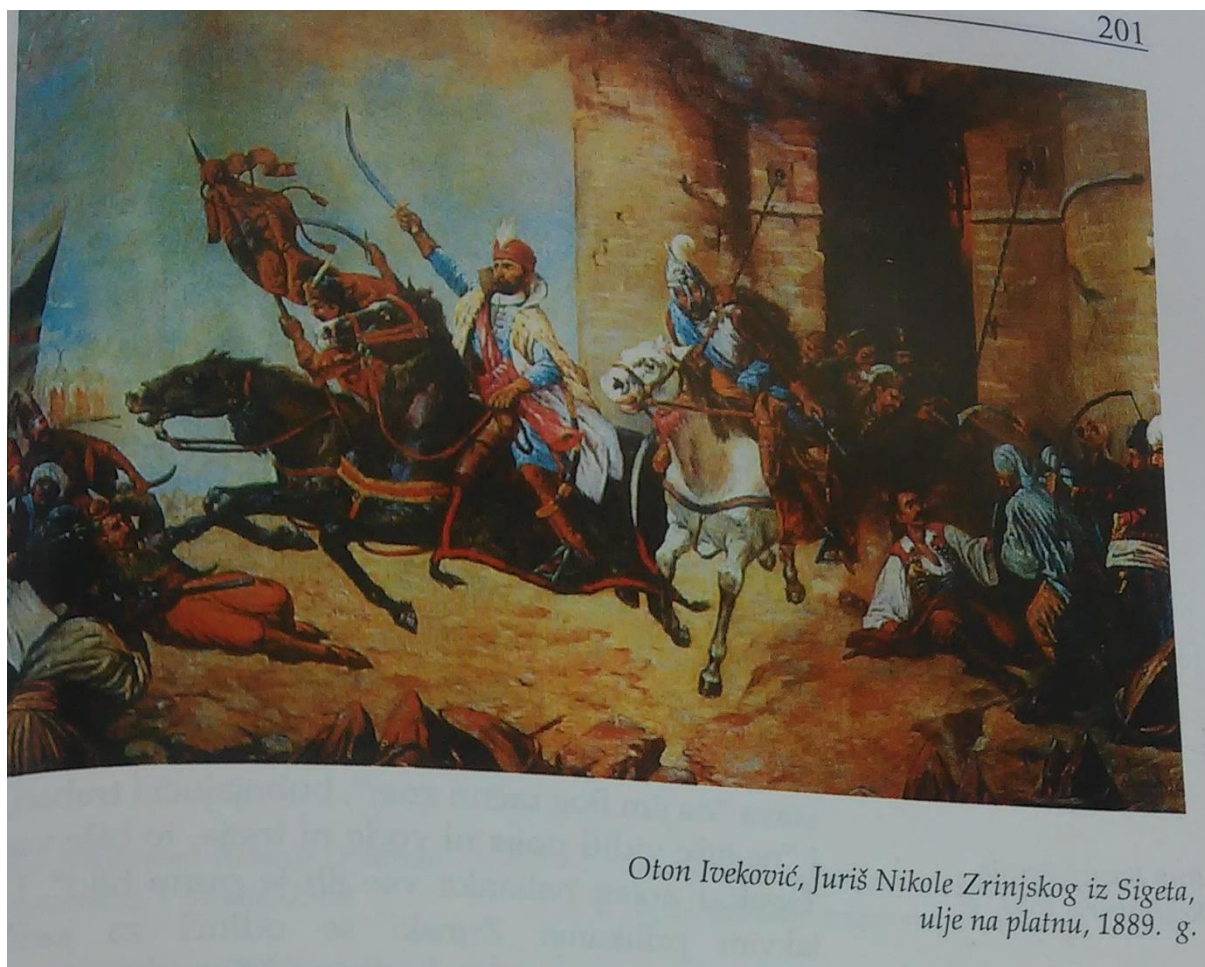
Prilog 2.

*Josip Franjo Mücke,
Nikola Zrinjski na
sigetskoj kuli, slika,
ulje na platnu, 1866. g.*

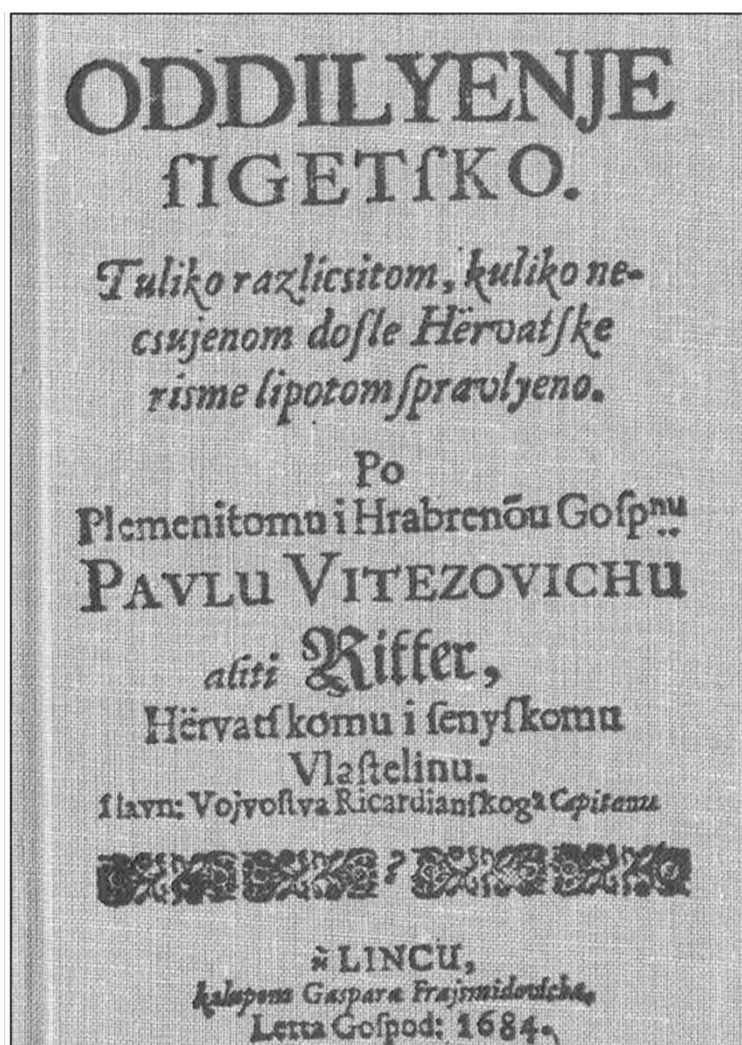
Izvor: Mijatović Anđelko: Iz riznice hrvatske povijesti i kulture, Školska knjiga, Zagreb, 1996., str. 199

Prilog 3.

Izvor: Mijatović Anđelko: Iz riznice hrvatske povijesti i kulture, Školska knjiga, Zagreb, 1996., str. 201

Prilog 4.

Izvor: Budišćak Vanja: Poganska sila: Slika Turaka u Vitezovićevu *Odiljenju Sigetskom*. Senjski zbornik 40, 2013, str. 360

8. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

Bitka za Siget jedna je od i tragičnih i slavni epizoda u hrvatskoj povijesti. Kao takva je književno obrađena. Pretežno je bila naglašena u baroknoj književnosti unutar koje je nastalo nekoliko književnih obrada tog povijesnog događaja. Autor jedne od tih obrada je Pavao Ritter Vitezović koji je svoje djelo naslovio: Odiljenje sigetsko, te je tematiziran u ovom diplomskom radu. Prvi autor, doduše manirist, koji se okušao u obradi tog povijesnog događaja je Brne Karnarutić koji je djelu dao naslov: Vazetje Sigeta grada, također je dio ovog diplomskog rada. Dva spomenuta djela, iako dijele temu, imaju više različitosti nego što imaju sličnosti. Riječ je od djelima koja su dijelom različitih poetika, različitih autora, pisana su iz različitih pobuda za drugačiju publiku. Oba su djela vrlo obilježena vremenom u kojem su nastala. U ovom radu je analiza oba djela uz kratak pregled života oba autora što kulminira usporedbom sličnosti i razlika ta dva reprezentativna djela.

Siget, 1566., opsada Sigeta, Pavao Ritter Vitezović, Brne Karnarutić, zrinijada, Vazetje Sigeta grada, Odiljenje Sigetsko

9. NASLOV I KLJUČNE RIJEČI

Brne Karnarutić and Pavao Ritter Vitezović - a comparative analysis of literary works on the Battle of Siget

Siget, 1566., siege of Siget, Pavao Ritter Vitezović, Brne Karnarutić, Vazetje Sigeta grada, Odiljenje sigetsko